

SCHAATS MUSEUM KRONIEK

30 JAAR

UITGAVE VAN DE
STICHTING VRIENDEN
VAN HET EERSTE FRIESE
SCHAATSMUSEUM TE
HINDELOOPEN

2014

Schaatsmuseum Kroniek

maart 2014

Inhoudsopgave

Nieuwsfeiten 2013	3
'De Preamkeskouwers'	8
Uit de schatkamer	10
Hist. Schaatsmuseum Hoorn	12
De Leffertstra's	14
Dertig jaar Eerste Friese Schaatsmuseum	15
Immaterieel Erfgoed	23
Op schoonrijdschaatsen	23
Jan Pomper	24
Yvonne van Gennip	26
Voetreis op zee in 1929	28
Reddingsklos met hoesje	28
Een windvaan	29
Namen gezocht	29
'Hardrijderijen in Friesland'	30
Sergeant Jan Ferwerda	31
Jan en Ineke Kooiman	32
George Schweigmann	34
Colofon	34
Stichting Vrienden	35

30 JAAR

Veel plezier met de vierde editie van de *Schaatsmuseum Kroniek*. Zoals u van ons gewend bent, is het weer een mooie uitgave geworden. Met naast de gebruikelijke onderwerpen vooral veel aandacht voor enkele jubilea. U zult vast wel – tussen alle dagelijkse beslommeringen en werkzaamheden in - enkele geschikte momenten kunnen vinden om deze *Kroniek* aandachtig door te kunnen nemen.

In en om het schaatsmuseum zijn het gehele jaar door activiteiten te beleven. Bovendien is en blijft het museum een graag bezocht en ook een gezellige ontmoetingsplek, niet alleen voor alle schaatsliefhebbers, ook voor passanten uit binnen- en buitenland. Ons stichtingsbestuur is dit jaar uitgebreid met een tweetal schaatsliefhebbers pur sang, te weten Jan en Ineke Kooiman. Het van origine Zuid-Hollandse echtpaar heeft – vooralsnog vooral in de lange weekenden – zijn stekje gevonden in het Friese Warns, op slechts 10 km afstand van het museum. Voor zover nog nodig wordt het tweetal in deze *Kroniek* nader aan u voorgesteld. *Good old George Schweigmann* die een stapje terug wilde doen, blijft - zolang zijn gezondheid het toelaat - als adviseur bij het stichtingsbestuur betrokken.

In het huidige digitale tijdperk is het schaatsmuseum min of meer genood-

Pieter Bult, voorzitter Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum.
(Foto: Hedman Bijlsma)

zaakt geweest om de website te vernieuwen en te verbeteren. Hierdoor kunt u sneller informatie vinden over de collectie, de tijdelijke tentoonstellingen in het schaatsmuseum, alsmede de activiteiten van de stichting. Voorts kunnen we nu ook foto's van o.a. donateurs-bijeenkomsten laten zien.

Naast de vaste evenementen zullen we de komende jaren veel aandacht moeten besteden aan ledenwerfacties en uitbreiding van arrangementen om op die manier het schaatsmuseum in het middelpunt van de belangstelling te houden. Hierbij zal uw hulp als donateur en ambassadeur van het schaatsmuseum onontbeerlijk zijn.

De eindredacteurs Hedman Bijlsma en Gosse Blom openen deze uitgave weer met allerhande nieuwsfeiten uit 2013. Aan de orde komen verder interessante bijdragen over het jubileum van de schaatstrainingsclub in deze regio 'De Preamkeskouwers'; over een nieuw schaatsmuseum buiten Friesland; over de schaatserijderster die ons op de donateursdag over haar carrière vertelde; over diverse nieuwe aanwinsten en natuurlijk over een item uit de schatkamer van het museum. Maar bovenal staat in deze vierde *Kroniek* centraal een terugblik op *Dertig jaar Eerste Friese Schaatsmuseum*.

Ter afsluiting wens ik u veel leesen kijkplezier.

Pieter Bult, voorzitter Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum

Nieuwsfeiten uit 2013

Terugkijkend op het kalenderjaar 2013 constateren we dat de januarimaand met een geweldige klapper begon. Even leek het bijna uit zijn voegen barstende Eerste Friese Schaatsmuseum op 18 januari 2013 hét epicentrum van de (schaats)wereld tijdens de reünie van de Elfstedentocht 1963. Voor een aantal betrokkenen begon het allemaal al twee dagen eerder met een tv-uitzending.

16 januari 2013 - DWDD

Het top-trio uit de Tocht van 1963 was op woensdag 16 januari te gast in het tv-programma *De Wereld Draait Door*. In zijn introductie sprak presentator Matthijs van Nieuwkerk over 'heroïek zonder weerga' en Nico Dijkshoorn had het in zijn bijdrage over 'eeuwige roem op zes boterhammen en een gezonde geest'. Oplettende kijkers viel meteen op dat op de publieke tribune - twee rijen achter de

Te gast in het tv-programma 'De Wereld Draait Door' (hb)

hoofdpersonen - Gauke en Gretha Bootsma genoten van de kostelijke verhalen van het trio. Tijdens de slot-tune meldde Jan Uitham nog dat hij een groot gedeelte van de tocht op borstvoeding had gereden. 'Mijn vrouw stond aan de kant en ze had onder andere een bidon met warm drinken voor mij bij zich. Die deed ze tussen haar borsten om het drinken op lichaamstemperatuur te houden.'

18 januari 2013 – Reünie Elfstedentocht 1963

Speciaal voor de reünie overgekomen uit Canada: Sjoerd Post, 20^e in de Elfstedentocht 1963. (Foto: Hedman Bijlsma)

Op vrijdag 18 januari 2013 organiseerde het museum voor de vierde keer een reünie van de Elfstedentocht 1963. Ondanks een tijdelijke uitbreiding met verwarmde tenten op het terras was de locatie bijkans te klein om de massale opkomst te verwerken. Meer dan 60 rijders aanvaardden de uitnodiging naar Hindeloopen te komen. Samen met hun familie, de in grote getale opgekomen vertegenwoordigers van de media, bestuursleden,

Een deel van de reüniegangers, vijftig jaar na hun barre Elfstedentocht. (Foto: Hedman Bijlsma)

uitgevers van boeken en wie zich verder betrokken voelde bij die 'Tocht der Tochten' vulde dat gezelschap de panden aan de Kleine Weide tot in alle hoeken en gaten. Gespreksstof te over natuurlijk. De aanwezigen lieten zich tussen de bedrijven door vanzelfsprekend het hapje en drankje prima smaken.

Voor de rest stonden ook bij deze reünie de drie hoofdrolspelers van 1963, Reinier Paping, Jan Uitham en Jeen van den Berg, centraal. Paping nam bijvoorbeeld het eerste exemplaar van het boek *Alles over ijs* in ontvangst uit handen van één der auteurs Fred Geers. Eén van de interviews in dat boek was gewijd aan de Elfstedenwinnaar. Bestuurslid Gosse Blom van de Stichting Vrienden van het museum overhandigde aan de nummer twee Jan Uitham het eerste exemplaar van zijn derde gewijzigde en aangevulde uitgave *Marathons op natuurijs in cijfers*. Deze dag werd tevens een tentoonstelling geopend over de tocht van '63 met onder meer uniek fotomateriaal dat nooit eerder te zien was geweest in het museum. Terecht werd in dat verband één dame in het zonnetje (en in de bloemen) gezet. Als net beginnend fotografe maakte de toen 20-jarige Anneke Bleeker in 1963 onder zeer moeilijke omstandigheden met een nu al antieke Yashica-camera klassieke Elfstedentocht-foto's. Begeleid door een chauffeur slaagde ze erin onder andere in Oosterwierum, bij Galamadammen, Hindeloopen, Schettens en op de Grote Wielen platen te maken, die ze graag beschikbaar had gesteld voor deze tentoonstelling.

Fotografe Anneke Bleeker – vijftig jaar na dato. (Foto: Hedman Bijlsma)

Nieuwsfeiten

Westlands Schaatsmuseum

Tussen haakjes: niet iedereen was op die dag in Hindeloopen. Ook in het Westlands Schaatsmuseum in Honselersdijk werd op die 18e januari een reünie gehouden van de Tocht van 1963. Arie van Staalduinen kreeg daar de meeste aandacht met zijn verhaal, dat hij drie kilometer voor de finish strandde. Vijftig jaar later kreeg hij van een van de initiatiefnemers van deze reünie, Willem Nell, één van diens Elfstedenkruisjes. Een andere genodigde, Lenie van der Hoorn-Langelaan, schreef op de website van de Schaatstrainingsgroep Ter Aar enkele indrukken van de bijeenkomst, waarbij ze ook kort inging op haar eigen schaatscarrière. Daarbij bracht ze hulde aan Jan Stavenuiter de nummer 17 in die barre tocht: 'Neem Jan Stavenuiter die mij eruit pikte eind jaren zestig bij de trainingwedstrijden voor natuurijs op de Jaap Edenbaan o.l.v. André Koornstra. Lenie jij moet lid worden van de Elfsteden Vereniging. Jan Stavenuiter had 1963 gereden. Zijn hele leven heeft in het teken gestaan van trainen voor een nog betere Elfstedentocht die liet erg lang op zich wachten.'

zaterdag 26 januari 2013

Op de website van *Folklore Fryslân.nl* vonden we de volgende impressie van het gebeuren op de laatste dag van het januariwintertje:

'Een prachtig winters spektakel in deze mooie Elfstedenstad en... nog net voor de gevreesde dooiperiode. We waren al redelijk vroeg in Hindeloopen en toen begon het te sneeuwen, ja... flink te sneeuwen en daarom hadden we ons verschanst in een leuk etablissement aan de haven, voor koffie met een wafel en warme kersen. Om twee uur was het zover en zijn we met vrienden naar de uitgezette baan gelopen midden in dit pittoreske havenstadje. Een 25-tal paren getooid in verschillende Nederlandse

De paren zwierden er rustig op los. (Foto: Gosse Blom)

Een begrafenishoed als ijsclubhoed

Als de IJclub Hielpen een culturele of nostalgische dag organiseert, dragen enkele bestuursleden gewoonlijk een traditioneel kostuum, dat wordt geleend van het Eerste Friese Schaatsmuseum. Bij de voorbereidingen voor de culturele dag op 26 januari 2013 bleek dat er voor voorzitter Kelderhuis geen goed passende hoed beschikbaar was. Snel werd een creatieve oplossing gevonden. De voorzitter bracht een bezoek aan oud-voorzitter Broer Sikkes, lid van het dragers-team van de plaatselijke uitvaartvereniging. Het bezoek was niet vruchteloos; diens begrafenishoed bleek een prima alternatief.

Nadat de activiteiten op 26 januari waren afgelopen, leverden de bestuursleden alle kostuums met toebehoren weer bij Gauke Bootsma in, inclusief de geleende hoed. Het bestuur had daar niet verder bij stilgestaan en Gauke kende de voorgeschiedenis niet.

Toen naderhand de bode van de Hindelooper uitvaartvereniging Broer Sikkes voor een begrafenis opriep, bleek Sikkes' hoed zoek te zijn. Toen schoot het de oud-voorzitter te binnen dat die was uitgeleend. Dus moest Kelderhuis in actie komen om de hoed weer te voorschijn te halen. Die ging naar het schaatsmuseum, maar de hoed was daar niet te vinden. De bode nam in arren moede contact op met de zustervereniging in Koudum om daar een hoed te lenen (men gebruikt daar vrijwel hetzelfde kostuum). Voor alle zekerheid werd toch nog een keer bij Gauke gekeken en toen bleek dat de vermiste hoed zich wel degelijk in diens inboedel bevond. De begrafenishoed is namelijk iets grijzer dan de ijsclubhoed. De aangebrachte sierstrip zette iedereen tijdens het zoeken eerst op het verkeerde been. De hulp van de vereniging te Koudum kon alsnog worden afgezegd... (gb)

klederdrachten zwierde er lustig op los, soms alleen, vaak in paren of met z'n vieren, c.q. zessen. Aan de andere kant van het hoge bruggetje, zo ongeveer bij de 102-jarige mevrouw Braakhekke voor de deur (we hebben haar en haar zoon even toegezwaaid), waren allerhande leden van Aald Hielpen druk in de weer met het priksleeën, een mooi en spannend spel of wat daar direct iets mee te maken had. De Hindelooper schilderkunst roetste ons

uit 2013

Gerke de Jong, secretaris van de ijsclub, met de 'bôlekoer'.
(Foto: Gosse Blom)

links en rechts voorbij en samen met diverse Hindelooper kostuums was het een bont geheel. Zo kwamen ook de bakker en de melkboer langs per slee en probeerden nog wat extra omzet te genereren... Folklore van de bovenste plank – onze complimenten – en de sfeervolle walsen van Joh. Strauss klonken over het ijs. Ook de wijven van Grietje Sprout lieten duidelijk van zich horen en brachten veel, meestal slecht aflopende, liederen ten gehore.'

20 april 2013 – Donateursdag

Yvonne van Gennip te gast in Hindeloopen. (Foto: Bennie van der Weide)

Voor het eerste deel van de jaarlijkse donateursdag week het organiserende stichtingsbestuur uit naar 'De Foeke' aan de oude haven. Een niet onverstandige keuze, want de zaal was met meer dan 100 aanwezigen gevuld toen voorzitter Pieter Bult zijn begroetingswoord uitsprak. Vijfentwintig jaar na haar geweldige prestaties in Calgary had het bestuur drievoudig Olympisch kampioene Yvonne van Gennip uitgenodigd voor een praatje. Zij deed dat in een samenspraak met schaatshistoricus Hedman Bijlsma, die tijdens het vraag- en antwoordspel plaatjes uit haar schaatsleven op het grote scherm toverde. Elders in deze *Kroniek* vat Gosse Blom nog eens de hoogtepunten uit de carrière van Yvonne van Gennip samen.

Pieter Bult (rechts) bedankt Yvonne van Gennip en Hedman Bijlsma.
(Foto: Aly Bijlsma)

Het vervolg van de donateursdag speelde zich natuurlijk af in het Schaatsmuseum, waar de donateurs en hun aanhang nakeuvelden over het ochtendprogramma en ook konden genieten van de Elfstedenexpositie.

Henk Kroes opent de tentoonstelling 'Oranje op het ijs'.
(Foto: Gosse Blom)

26 april 2013 – 'Oranje op het ijs'

Nog in dezelfde maand opende oud-voorzitter Henk Kroes van de (Koninklijke) Vereniging De Friesche Elf Steden de kleine expositie 'Oranje op het ijs'. Naast de schaatsen waarop toenmalig Kroonprins Willem-Alexander de Elfstedentocht van 1986 reed, bevatten de vitrines veel uniek fotomateriaal. Ook was er aandacht voor de briefwisseling van het Koninklijk Huis met

schaatsfabrikanten. Henk Kroes was in 1986 ijsmeester van de Vereniging. Hij wist zich nog prima de perikelen omtrent de inschrijving van de kroonprins te herinneren.

Nieuwsfeiten

Begin mei ontstond enige discussie, aangezwengeld door de beheerder van het Museum Buren & Oranje in Gelderland. Die beweerde doodleuk dat de schaatsen van (inmiddels) Koning Willem-Alexander op dat moment in Buren lagen en niet in Hindeloopen. René Diekstra, die in 1990 de schaatsen van de toenmalige kroonprins cadeau kreeg, was not amused over die mededeling. Hij gaf meteen een verklaring uit dat de 'echte' schaatsen wel degelijk in Hindeloopen te zien waren en dat men in Buren 'een willekeurig paar schaatsen' tentoon had gesteld.

29 mei 2013 – 'Een vrolijke en soms schurende cultuurclash'

Op 29 mei 2013 zond de TROS een aflevering van het tv-programma *De Invasie* uit, waarin – aldus de website – 'eigentijdse rappers zich onderdompelen in authentiek folkloristisch Nederland'. In deze editie werd een bezoek gebracht aan Hindeloopen. De opnamen waren overigens al vele maanden eerder opgenomen. Zes rappers meldden zich en aan de vooraankondiging zou het niet liggen: "Het pittoreske Friese Hindeloopen is wel wat gewend. Maar wat gebeurt er als Brownie Dutch, Kleine Viezerik, Negativ, Murda Turk, Sjaak en Mr. Polska hun opwachting maken in Hindeloopen?" Het Schaatsmuseum kon natuurlijk niet worden overgeslagen. Al rap bleek dat de rappers totaal onbekend waren met het schaatsen. Beleefd hoorden zij de toelichting van Gauke Bootsma aan. Tijdens de uitzending bleek dat zij zich beter thuis voelden aan het strand waar vooral de kitesurfers indruk op hen maakten. Net als in de andere afleveringen verwerkten de mannen aan het eind van het programma alle belevenissen in indrukken in een rap die zij opdroegen aan – in dit geval – alle Hindeloopers.

17 augustus 2013 – Zaanse Schans

Iedere derde zaterdag van augustus wordt – sinds 1968 – op de Zaanse Schans de jaarlijkse *Folkloredag* georganiseerd. Compleet met een uitgebreide jaarmarkt met o.a. Oudhollandse ambachten en kunstnijverheidsmarkt, muziek- en dansoptredens, etc. etc. Niet voor de eerste keer werd Gauke Bootsma

Gauke Bootsma aan het werk op de Zaanse Schans. (Foto: Hedman Bijlsma)

uitgenodigd om een aantal uren de Hindelooper schilderkunst te demonstreren. Speciaal voor deze *Kroniek* namen we ter plaatse een kijkje. We waren bepaald niet de enige bezoekers; soms was het bijna filelopen

in de straatjes en tussen de kraampjes van dit fraaie – door molens omzoomde – stukje Nederland. O ja, je ontmoet op zulke plaatsen ook altijd weer bekenden. Op enig moment stond uitgebreid een stelletje collega Poolster-leden met Gauke te delibereren over recente aanwinsten in de wederzijdse schaatshobby's.

28 september 2013 – Immaterieel Erfgoed Hindeloopen

Op een andere plaats in deze uitgave komen we terug op de plaatsing van het Immaterieel Erfgoed Hindeloopen op de Nationale Inventarislijst. Op de 28ste september werd in dat kader in Hindeloopen een oude ambachtenfestival georganiseerd. Het spreekt voor zich, dat ook het Schaatsmuseum op die dag actief meedeed.

Ambachtenfestival 2013. (Foto: Gosse Blom)

19 december 2013 – 'Syb's Request' (muzikale Elfstedentocht in het kader van Serious Request)

Zanger en componist Syb van der Ploeg deed op 19 december alle Friese elf steden aan. Hij verplaatste zich daarbij onderweg afwisselend op skeelers, op de fiets,

uit 2013

Zanger Syb van der Ploeg arriveert in zijn 'Muzikale Elfstedentocht' in Hindeloopen. (Foto: Gosse Blom)

alsmede lopend en kanoënd. Achterliggende bedoeling was – in samenspraak met de Provincie Fryslân – via korte optredens in elke stad geld in te zamelen voor *Serious Request 2013*. Omdat Syb een uitstekende duursporter is, ontstond het idee deze Elfstedentrip op sportieve wijze in te vullen. De zanger komt overigens vrij regelmatig naar Hindeloopen om een gezellig praatje met Gauke Bootsma te maken over schaatsen, wielrennen, etc. Alle reden voor het Schaatsmuseum om vanzelfsprekend ook mee te doen met deze financiële actie. Op deze dag peddelde Syb vanaf Stavoren per kano over de Elfstedenroute naar Hindeloopen om na de Indijsbrug linksaf te slaan naar het Schaatsmuseum. In de vaart bij het museum lag een ponton waarop Syb om ongeveer 13.00 uur een optreden verzorgde. Daar werd voor het goede doel chocolademelk verkocht. Terug in Leeuwarden kon Syb van der Ploeg een bedrag van liefst € 27.763,- bij de organisatie inleveren.

Syb van der Ploeg is een regelmatige bezoeker in het Schaatsmuseum. (Foto: Grietje Bootsma)

30 JAAR

“De Preamkeskouwers” 50 jaar

De schaatstrainingsclub in deze regio met de welluidende naam “De Preamkeskouwers” hield op zaterdag 14 september 2013 in Ons Gebouw in Harich een feestelijke reünie vanwege het 50-jarig bestaan. Omdat we tijdens onze bijdrage aan het welslagen van de bijeenkomst – een verhaal annex PowerPointpresentatie over 50 jaar clubhistorie – diverse plaatjes uit het bezit van het museum lieten zien, kijken we ook in deze *Kroniek* terug op het wel en wee van deze vereniging.

NVBHS

Zo’n jubilerende club doe je pas recht als ook iets wordt verteld over de voorgeschiedenis. In deze provincie waarin heel lang de kortebaam regeerde, is daar ook alle aanleiding toe. Hier volstaan we met de constatering, dat Friesland zich pas na de oorlog stap voor stap bekeerde tot de langebaan. Daarbij speelde de al in 1929 opgerichte vereniging met die lange naam, de *Nederlandse Vereniging tot Bevordering van het Hardrijden op de Schaats* (kortweg NVBHS), een grote rol. Nog in de jaren veertig kwamen in Heerenveen en Leeuwarden NVBHS-afdelingen van de grond.

Met de komst van de kunstijsbanen in Amsterdam en Deventer (in 1961 en 1962) begon de echte opmars van de langebaan.

MEDEDELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR

Door het hoofdbestuur is de oprichting goedgekeurd van de **Afdeling IJLST (Fr.)**.

Het bestuur van deze nieuwe afdeling is als volgt samengesteld:

Voorzitter: S. Beetstra, J. Nooitgedachtstr. 40, IJlst.
Secretaris: Kl. Visser, Galamagracht 1, tel. 05155—271, IJlst.

Penningmeester: P. van Dijk, Snekerpad 12, IJlst.

Leden: L. Kerstma, 't Zouw 3, IJlst; mej. M. Hamans, Galamagracht 20, IJlst; M. Piersma, Schaepmanstr. 7, Sneek; mej. H. Kuiper, H. Sijstrastr. 22, Sneek.

Enkele inwoners van IJlst ontwikkelden tijdens het rijden van de Elfstedentocht op de fiets op Pinkstermaandag 1963 het idee om daar ook een trainingsgroep op te richten. Op 11 juli van dat jaar werd dat voornemen al realiteit via een vergadering in de – gratis ter beschikking gestelde – kantoren van de Nooitgedagt-fabriek. Niet lang daarna meldde het NVBHS-orgaan *De Hardrijder* dat het hoofdbestuur de oprichting had goedgekeurd van de ‘Afdeling IJlst’ met o.m. S. Beetstra als voorzitter, Kl. Visser als secretaris en P. van Dijk als penningmeester. Nog geen jaar later (op 25 maart 1964) waren die bestuursleden present in Hotel Kippenburg, omdat ‘het zeer actieve bestuur van de ijsclub “Balk” het initiatief had genomen om een trainingsclub op te richten’. In Kippenburg waren de Balksters zo verstandig zich bij de afdeling IJlst aan te

sluiten, waardoor die vereniging er meteen 50 leden bij kreeg.

De naamgeving

Kort daarna drong de naam ‘De Preamkeskouwers’ in de kolommen van *De Hardrijder* door, waarmee de geleidelijke transformatie van een NVBHS-afdeling in een op eigen benen staande vereniging een feit werd. Let wel: de eerste hardrijdersvereniging in Friesland!

Links de succesvolle trainer Klaas Visser. (Foto: collectie Hedman Bijlsma)

Wie toverde overigens die nog altijd opvallende naam ‘De Preamkeskouwers’ uit de hoge hoed? Buiten onze provincie snappen ze niks van dat woord. Hoewel we daar ook niet zo zeker van zijn, zou de gemiddelde Fries (nog) moeten weten, dat ‘preamkeskouwers’ schaatserijders zijn die onregelmatig en gebrekkig rijden. Of zoals mijn

‘pake’ vroeger altijd zei: mensen op de schaats die zich vooral met één been afzetten (net zoals bijvoorbeeld op een autopod). Juist die term gebruikte de gedreven trainer Klaas Visser als hij zijn pupillen tijdens de training duidelijk maakte dat ze nog maar ‘preamkeskouwers’ waren. Niet zo vreselijk lang na de start van de trainingsclub trad Klaas Visser in het huwelijk. Op die heugelijke dag liet een aantal clubleden bloemen bezorgen bij het bruidspaar. Als afzender zetten ze op het begeleidende kaartje ‘De Preamkeskouwers’. Grote hilariteit natuurlijk, maar de naam bleef en werd na verloop van tijd zelfs officieel. Al kostte de schrijfwijze menigeen – zelfs in eigen kring – de nodige moeite. In het allereerste notulenboek van de club is een eerste logo afgedrukt met een niet correcte spelling...

Op de fiets

Natuurlijk kunnen we op deze plaats de clubhistorie niet uitvoerig behandelen. Maar een eerste

het eerste logo van de Preamkeskouwers in het eerste notulenboek (notulen vanaf 18-09-1964)

hoogtepunt mag best worden genoemd. We hebben het over de stunt van een groep van 20 man, die op 17 oktober 1964 – in weerwil van wind en regen – per racefiets naar Deventer toog. Daar trinden ze tussen 10 en 12 uur op het ijs om vervolgens opgewekt weer richting huis te koersen. Zelfs de burgemeester en de twee wethouders van IJlst kwamen op enig moment een kijkje nemen bij een trainingswedstrijd in Deventer.

Maar alles liep niet meteen van een leien dakje. In het clubblad *It Hakleer* klaagde voorzitter Beetstra na verloop van tijd over het geringe trainingsbezoek in de zomermaanden. 'Zijn we hier in de Zuidwesthoek nog altijd van mening dat wij zonder training en zonder een trainingsclub goed te steunen de ijssport voor de toekomst kunnen veilig stellen?'

Namen

Regelmatig haalden leden van 'De Preamkeskouwers' de koppen op de sportpagina's. We herinneren ons hoe Sybolt de Vries in 1966 in Gorredijk Fries langebaankampioen bij de mannen werd. In diezelfde winter kende het FK voor dames in Wolvega zelfs een volledig 'Preamkeskouwers'-podium: 1 Akke Falkena, 2 Doedtie Schilstra, 3 Ymkje Speerstra.

Twee bekende 'Preamkeskouwers': de gebroeders Durk (tweede van rechts) en Siemen (uiterst rechts) Albada. Ze eindigden hier op 23 februari 1983 als derde en vierde in een langebaanafvalwedstrijd op een stukje IJsselmeer bij de jachthaven in Hindeloopen. A-junior Jan Bakker (links) klopte nipt Lieuwe de Boer en won even later ook nog een mini-marathon. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

Toen Friesland eind 1966 zijn eigen kunstijsbaan kreeg, werd de langebaan steeds belangrijker. De successen van Atje Keulen-Deelstra en zeker ook van 'Preamkeskouwer' Jappie van Dijk zorgden voor een geweldige impuls bij de trainingsverenigingen.

Heel belangrijk was ook de succesvolle samenwerking die in 1966 tot stand kwam tussen de club uit IJlst en de trai-

Een succesvol 'Preamkeskouwers'-podium bij de FK langebaan 1966 in Wolvega. (Foto: collectie Hedman Bijlsma)

ningsclub 'IJsleeuwen' uit Leeuwarden. Beide clubs kwamen diverse jaren bij wedstrijden uit onder de naam 'PIJC'. De Preamkeskouwers-IJsleeuwen-Combinatie werd een begrip, mede door een voor die tijd zeer succesvolle sponsoring. Vooral de naam trainer Klaas Visser is onverbreekelijk met die periode verbonden. In die tijd ontstonden de eerste trainingsreizen naar de kunstijsbaan in Inzell.

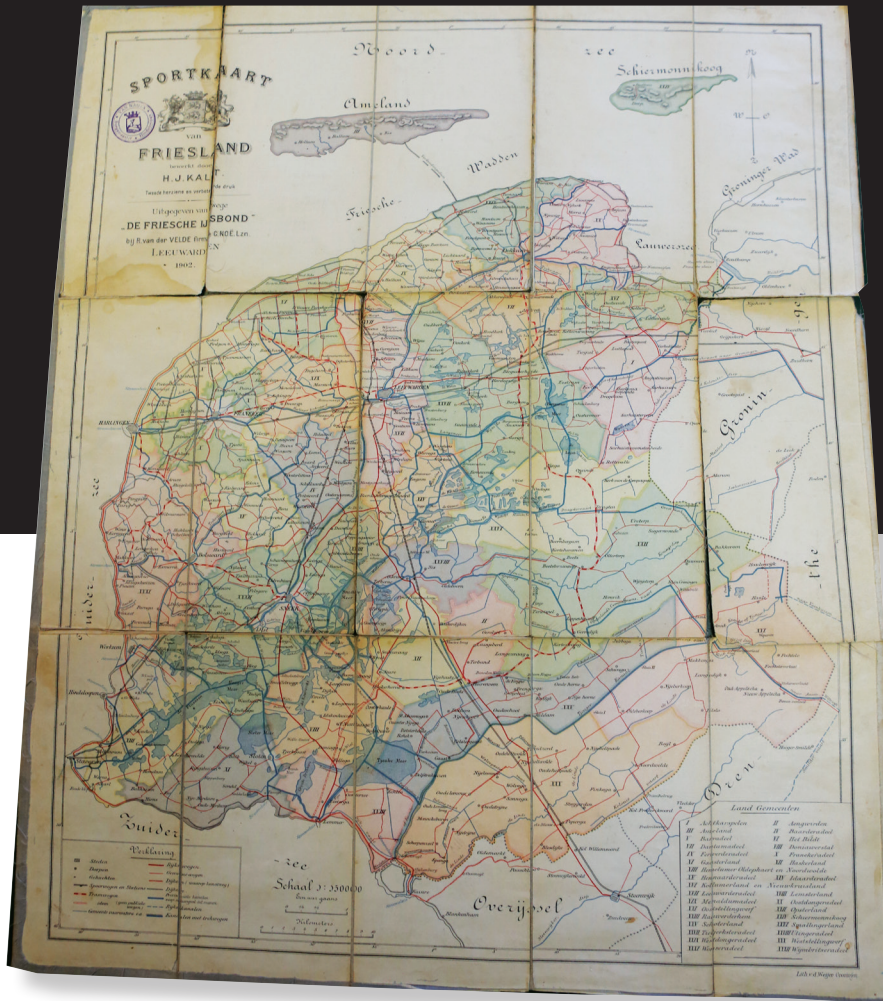
Uithangborden

Het zou niet moeilijk zijn om nog een reeks van prominente clubleden uit de volgende jaren op te sommen. Rijders zoals Rintje Ritsma, Wieteke Cramer en Marrit Leenstra genoten bijvoorbeeld hun opleiding bij de nu al 50-jarige club. Zij fungeerden als het ware als uithangborden van een springlevende vereniging. Maar terecht wees voorzitter Sicco Vennema er vorig jaar in een interview in het *Friesch Dagblad* op, dat een club meer is dan een stelletje topschaatsers. 'Het grote hoogtepunt uit onze historie is dat elk jaar weer talloze mensen zich kosteloos inzetten voor deze club. Het is bijzonder knap hoe we met een kleine gemeenschap toch alles geregeld krijgen. En dat doen ze voor iedereen: recreatie, breedtesport en of topsport. Elk lid is bij ons belangrijk. Deze club bestaat niet uit drie losse zuilen.'

Jammer was alleen dat er een schaduw over het jubileumjaar viel toen de toenmalig voorzitter Jurjen Faber in januari 2013 plotseling overleed. Maar in de geest van diens toewijding herpakte de vereniging zich en vierden de leden ruim een half jaar later toch het jubileum van hún club.

Hedman Bijlsma

UIT DE SCHATKAMER VAN HET MUSEUM

Een ijswegenkaart met een verhaal

in dat wereldje tot voor kort nauwelijks mee. Sinds de meest recente eeuwwisseling is dat beeld compleet veranderd, vooral dankzij de inspanningen van enkele verzamelaars binnen de landelijke verzamelkring van schaatsen en winterse objecten 'De Poolster'. Ijswegenkaarten zijn nu *hot*. Als je er één uit vroeger dagen op de kop kunt tikken, heb je geluk. Maar kijk niet vreemd op als je op zo'n moment flink in de beurs moet tasten.

Burgemeester

Het exemplaar van de 'Tweede verbeterde en herziene druk' van de *Sportkaart van Friesland* uit 1902 dat Gauke Bootsma op tafel legt, ziet er bepaald niet ongeschonden uit. Maar is dat eigenlijk ook niet meteen een van de charmes van zo'n object? Het duidt in elk geval op veelvuldig gebruik. Gauke wijst onmiddellijk op een ander detail. Overduidelijk staat vlakbij de titelaanduiding van de kaart een paars stempel: *Van Nauta Burgemeester Hindeloopen*. En wie nog mocht twijfelen, verwijst hij naar de achterkant waar een handtekeningstempel staat met daaronder ook gestempeld: *A. van Nauta oud Burgemeester*. 'Dat deze kaart ooit toebehoorde aan de burgemeester van Hindeloopen maakt dit exemplaar heel bijzonder voor me. En dan juist ook van deze burgemeester', aldus Gauke. Die er meteen op

Regelmatige bezoekers van het Schaatsmuseum herkennen ongetwijfeld wat ons ook deze keer overkwam. Vraag aan Gauke Bootsma een willekeurig voorwerp uit een van de vitrines te pakken, of voor mijn part een oud stuk uit een van de mappen op zolder, en laat hem het bijbehorende verhaal vertellen. Hoe is hij aan dat voorwerp gekomen? Wat is er zo bijzonder aan dat stuk? Binnen de kortste keren verrast de eigenaar/conservator of hoe je die man van een van de mooste particuliere musea in de wereld ook wilt noemen – Gauke dus – je met boeiende informatie. De ene keer gaat het over de uiterst merkwaardige gang van zaken hoe een voorwerp in dit museum is beland. Dan weer zit de bijzonderheid in de naam van een vroegere eigenaar van het voorwerp of stuk. Soms combineert Gauke moeiteloos de hoedanigheden van personen met schaatsachtergronden die je op

het eerste gezicht totaal niet verwacht. 'Je weet wel: de huishoudster van die burgemeester was een zuster van die bekende Elfstedenrijdster. Help me eens: ik kan even niet op haar naam komen. Maar: dat is toch bijzonder?!'

Ijswegenkaarten

Uit de schatkamer van het museum haalt Gauke Bootsma ditmaal een oude ijswegenkaart. Over dat fenomeen kun je alleen al een verhandeling schrijven. Wie daar meer over wil weten, verwijzen we graag naar het jubileumboek van de Friesche Ijsbond '*Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid*' (2011). Daarin staat een hoofdstuk '*Een praktische en vertrouwbare gids*' over de in Friesland verschenen ijswegenkaarten. Terwijl kaarten en atlassen al eeuwenlang gewilde informatiebronnen én verzamelobjecten zijn, telden de ijswegenkaarten

De besnorde burgemeester Gerardus Avenhorn van Nauta met een onbekende jager. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

attendeert dat deze Gerardus Avenhorn van Nauta (burgemeester van 1892 tot 1934) bij de allereerste Elfstedentocht in 1909 te boek stond als controleur in Hindeloopen. En alsof dat nog niet voldoende is: 'Die burgemeester was niet getrouwd, maar hij had al die jaren hier wel een huishoudster. Dat was Aaltje van der Weg. En weet je wat zo bijzonder is? Dat

was weer een zuster van Janna van der Weg.' Echte kenners van de Elfstedentocht herkennen de gedachtesprong die Gauke Bootsma maakt. Janna van der Weg was immers - als eerst aankomende vrouw in 1917 - de eerste dame die de georganiseerde Elfstedentocht uitreed. Ze deed dat samen met haar broer Jan met wie ze - aldus de annalen - om 18.49 uur de finish passeerde. 'Ik heb die kaart gekregen van Van der Geest uit Stiens, een oomzegger van Janna van der Weg', aldus Gauke. En daarmee is die cirkel rond.

Burgemeester Gerardus Avenhorn van Nauta is 46 jaar als hij hier - vergezeld door zijn jachthond Bruno - in zijn motorbootje Watersnip zit. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

H.J. Kalt

Dan de maker van die ijswegenkaart. Zei Gauke immers terloops niet 'dat die Kalt ook wel eens aan de Elfstedentocht heeft meegedaan'. Wat heet: Hendrik Jochums Kalt was bepaald geen kleine jongen in de schaatswereld.

In 1897 werd de eerste editie van die *Sportkaart van Friesland* 'uitgegeven vanwege "de Friesche Ijsbond" door R. van der Velde Leeuwarden'. Die kaart verscheen in een rood etui met de vermelding: 'bewerkt door H.J. Kalt, Ambtenaar van den Rijks-Waterstaat'. Dezelfde persoon - maar toen inmiddels directeur van de Noord-Friesche Locaalspoorwegmaatschappij - ontwierp ook de hernieuwde kaart uit 1902. Een actief man, want tussen 1897 en 1901 fungeerde hij als bestuurslid (of beter gezegd: 'directielid') van 'De IJclub' in Leeuwarden. Zijn naam prijkte in 1909 op de deelnemerslijst van de allereerste Elfstedentocht. Onmiddellijk na die tocht - die hij overigens niet uitreed - behoorde Kalt met mr. Hep-

kema tot de oprichters van de Elfstedentochtvereniging. Van 1909 tot 1912 was hij bestuurslid en als voorzitter van de 'Regelings-Commissie' in 1912 goeddeels belast met de leiding van die tweede tocht.

Tram- en spoorwegfanaten kennen de naam Kalt maar al te goed. In het onlangs verschenen, indrukwekkende boek (520 pagina's!) *Opkomst en ondergang van de Noord-Friesche Locaal-Spoorwegmaatschappij* lezen we: 'Kalt was de NFLS en de NLFS was in ieder geval directeur Kalt.' Oud werd deze man niet. Onderweg op de Zuiderzee als inspecteur op de spoorveerdienst tussen Stavoren en Enkhuizen kreeg hij in 1917 een beroerte. Hij overleed een dag later - op 58-jarige leeftijd - in het ziekenhuis in Enkhuizen. Zijn laatste rustplaats vinden

Ooit maakte J.M. van der Peijl in Leeuwarden dit portret van de gezusters Janna (links) en Aaltje van der Weg. Janna was de eerst aankomende vrouw in de Elfstedentocht 1917 en Aaltje was de huishoudster van burgemeester Avenhorn van Nauta. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

we op het kerkhof in Hurdegaryp waar de grafsteen zelfs zijn NLFS-achtergrond vermeldt. Niet zijn schaatsverleden, maar de kaart in Hindeloopen is een aardige aanleiding om dat ook nog eens op te roepen.

Sportkaart

'Als ge een tocht op schaatsen maakt, steekt dan deze kaart in uwe zak, - zij zal u een welkome gids zijn.' Alleen al die aanbeveling in het etui van de *Sportkaart* van Kalt maakt duidelijk dat het gebruik als ijswegenkaart voorop stond. Maar de functie was breder (zie een aankondiging uit 1902): 'deze praktische en vertrouwbare gids voornamelijk voor den beoefenaren van ijs-, zeil- en wielersport'. Of op een andere plaats: 'De kaart is zeer duidelijk en in aangename kleuren, terwijl de verkeerswegen - waarop het bij een sportkaart voornamelijk aankomt - zeer gemakkelijk te volgen zijn en in hun soort onderscheiden.'

Ziedaar enkele verhalen van Gauke bij een voorwerp uit het museum, gecompliceerd met eigen bevindingen.

Hedman Bijlsma

Grafsteen Hendrik Jochums Kalt in Hurdegaryp. (Foto: Hedman Bijlsma)

Teun Sluis bij een van de vitrines op het middenterrein van de kunstijsbaan in Hoorn. (Foto: Hedman Bijlsma)

Nadat we in de vorige twee edities van deze *Kroniek* te gast waren bij eerst Jan en Magda van Eijk van het *Schaatsmuseum Tienhoven* en daarna bij Alex Kampinga van het *Groninger Schaatsmuseum* reden we voor dit derde bezoek aan een schaatsmuseum buiten Friesland de Afsluitdijk over. Op zaterdag 28 september 2013 waren we op de Kunstijsbaan De Westfries in Hoorn getuige van de opening van het *Historisch Schaatsmuseum*. Via een eeuwigdurende bruikleenovereenkomst

kreeg de fraaie collectie oude schaatsen, sleeën, slijpstenen, etc. etc. van Teun Sluis uit Venhuizen haar definitieve bestemming op een drietal plaatsen binnen het kunstijsbaancomplex.

Teun

Teun Sluis ken ik al jaren. Heel attent schreef hij een briefkaartje nadat ik rond 1974 tweemaal deelnam aan de tv-quiz *Alles of niets* met als specialiteit de schaatshistorie. Eind 1975 ontmoette ik deze man tijdens één van de allereerste bijeenkomsten van de Verzamelkring “De Poolster” in het Overijsselse Hasselt. Ik voelde me daar een beetje de vreemde eend in de bijt met mijn collectie schaatsboeken. Mannen als Teun Sluis en Anrie Broere toonden daar in mijn ogen heel indrukwekkende collecties oude schaatsen. En ‘samenroeper’ Gerard Mingelen liet ter plaatse al zien dat je allerlei zaken kon verzamelen die met ijs en schaatsen hadden te maken. Later bezochten we met onze toen nog jonge kinderen het echtpaar Sluis in Venhuizen. We keken onze ogen uit naar al dat fraais dat Teun, samen met zijn vrouw, bijeen had gebracht.

Toon

Bijna veertig jaar later kreeg ik een uitnodiging van Toon Steltenpool, de voorzitter van de Stichting Kunstijsbaan Westfriesland e.o. Weer iemand die ik al een flink aantal jaren ken als gepassioneerd ijveraar voor het toerschaatsen en vooral voor de totstandkoming van een kunstijsbaan in Hoorn. Tijdens een ontvangst in het genodigdenrestaurant van die baan schetste voorzitter Toon Steltenpool in september 2013 de lange voorgeschiedenis van het *Historisch Schaatsmuseum*. Al in 2003 – in Hindeloopen! - benaderde Teun Sluis de onvermoeibare propagandist voor een kunstijsbaan in West-Friesland met de vraag of die op termijn een bestemming wist voor zijn inmiddels steeds groter geworden verzameling. Van meet af aan was Toon Steltenpool enthousiast, maar voor zijn idee

Toon Steltenpool (links) en Teun Sluis.
(Foto: Hedman Bijlsma)

om een heus museum te integreren in het toen nog slechts op papier staande ijsbaanplan (bijvoorbeeld in de vorm van een losstaand gebouw) kreeg hij de handen niet op elkaar. Wel kreeg hij uiteindelijk medewerking van de Gemeente Hoorn die enkele vitrines ter beschikking stelden. Bij de opening van de Kunstijsbaan De Westfries op 26 september 2006 werd een gedeelte van de collectie van Teun Sluis in die vitrines bij de entree van de schaatshal geplaatst.

‘Voor mij was wel duidelijk dat het museum nog niet af was’, vertelde Steltenpool zijn gehoor. Een financiële bijdrage uit het Coöperatieve Dividendfonds van de Rabobank in 2009 zorgde voor een impuls in de plannenmakerij. Daarbij benadrukte de voorzitter vooral de uiterst plezierige contacten die op enig moment ontstonden met schoolleiding en leerlingen van het Tabor College in Hoorn. De mensen van de VMBO-locatie d’Ampte werkten in projectvorm mee aan de totstandkoming van vitrines en kasten.

‘Intussen werd Teun Sluis ouder en ouder, maar als Stichting zijn we heel trots dat we na een lange weg dit punt hebben bereikt’, zo beklemtoonde Toon Steltenpool. Al brainstormend ontstond een formule, waarbij – aldus de spreker – ‘deel 1 nog steeds is te vinden in de vitrines bij de ingang, deel 2 van de verzameling is onderge-

bracht in het publieksrestaurant op de begane vloer en deel 3 een heel speciale plaats heeft gekregen op het middenterrein van de 400 meterbaan’.

Tunnel

Via een wandeling door de tunnel was het gezelschap na de openings toespraak op dat middenterrein getuige van de officiële handeling. Teun Sluis en Toon Steltenpool onthulden een informatiebord met aan de ene kant gegevens over Teun Sluis en zijn collectie en aan de andere kant historische gegevens over het schaatsen in Nederland. Vanzelfsprekend werden na afloop de mensen die zich hadden ingespannen voor de totstandkoming van het fraaie geheel bedankt en in de bloemen gezet.

Het begin

Een Sinterklaasslee uit 1800.
(Foto: Hedman Bijlsma)

Tussen de bedrijven door keken we deze middag – niet voor het eerst in ons verzamelaarsbestaan – met een af en toe glunderende Teun Sluis nog even terug. Ooit begon het allemaal bij de kassa van de ijsbaan in zijn woonplaats Venhuizen. Daar zag het bestuurslid Sluis in 1970 mensen in een moderne outfit naar de baan gaan, voorzien van even moderne schaatsen. Maar plotsklaps viel zijn oog op een oudere man in manchester werkkleding die houten schaatsen bij zich had. Daar op die plaats en op dat moment dacht Teun Sluis bij zichzelf: ‘Waar zijn die houten schaatsen allemaal gebleven?’

Zo viel het kwartje. Teun begon met een tiental paar schaatsen, dat zijn vader op zolder had liggen. ‘Verzamelen doe je wat je bent’, aldus een uitspraak van Teun Sluis op dat informa-

tiebord op dat middenterrein. Dus ging hij op zoek naar nog meer oude schaatsen. Van meet af aan speelde zijn vrouw een belangrijke rol bij het bijeenbrengen van de collectie. Zij stippelde jarenlang weekendroutes langs diverse rommelmarkten uit. Achteraf gezien kun je stellen, dat Sluis ‘voor de bui uit’ verzamelde. Zo verkreeg hij de meeste schaatsen nog voor schappelijke prijzen. Bovendien ontdekte het echtpaar dat verzamelen verslavend kan werken. In de loop van de tijd groeide het ‘schaatsmuseum’ in hun woning uit tot een ‘wintermuseum’. Daarin kregen ook stoven, platen, afbeeldingen, koektrommels, ijszagen, prik- en arrensleeën een plek. Je komt het nu allemaal tegen in De Westfries in Hoorn. We staan oog in oog met een Sinterklaasslee uit 1800 en een slee op wielen uit 1930. Met slijpstenen en –machines, met een ijswegwijzer en natuurlijk met heel veel oude schaatsen in een grote diversiteit.

Schaatsgek

Ooit betitelde hij zichzelf als een ‘schaatsgek’. Zijn woonplaats Venhuizen profiteerde daar heel lang van. Sluis zat van 1963 tot en met 1982 in het bestuur van de IJclub Venhuizen & Omstreken. Tot op de dag van vandaag heet de ijsbaan daar de ‘Teun Sluisbaan’. Nu kunnen nog veel meer mensen genieten van datgene wat deze ‘schaatsgek’ zo lang bezig hield. Een kunstijsbaan met een *Historisch Schaatsmuseum*: de droom van Teun Sluis én van Toon Steltenpool werd toch nog werkelijkheid.

Hedman Bijlsma

Museaal bezit

De oorkonde en een paar schaatsen van de Leffertstra's

De gebroeders Pier en Klaas Leffertstra uit Stobbega, dat tegenwoordig Vegelinsoord heet.
(Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

De Elfstedentocht wonnen ze nooit. Maar hun namen staan wel gegrift in het Elfstedengeheugen. Nog altijd horen we museumbezoekers en bijvoorbeeld ook oudere mensen na afloop van lezingen waarderend praten over de prestaties van die twee broers uit Stobbega. De jongere garde weet niet eens meer waar je dat dorp moet zoeken. Sinds 1955 heet het vroegere Stobbegat – later omgedoopt in Stobbega – ook Vegelinsoord. Noordoostelijk van Joure dus. Maar er is een tijd geweest dat je die plaatsnaam Stobbega onmiddellijk associeerde met de gebroeders Leffertstra.

In Lolkama's boeken staat de oudste van het duo, Pier Leffertstra (geboren in 1918), in de lijst van 'taai rakers': de mensen met vijf of meer kruisjes. Pier volbracht de Elfstedentocht van 1940 als toerrijder en klasseerde zich vervolgens in de wedstrijduitslagen van 1942, 1947, 1954 en 1956 (met de 17e plaats in 1954 als beste resultaat). De fraaie oorkonde 'wegens het 5 maal volbrengen van de elfstedentocht per schaats' bevindt zich in het museum.

De één jaar jongere broer Klaas boekte in de wedstrijd de beste resultaten: tiende in 1947, zesde in 1954 en negende in 1956. Met een zekere regelmaat beluisterde ik de afgelopen jaren herinneringen van mensen die nog weten dat Klaas Leffertstra een van de laatsten was, die de wedstrijd op houten schaatsen reed. Klopt; lees maar de volgende passage over 1954: 'Klaas Leffertstra, de enige rijder uit de kopgroep die op Friese schaatsen reed, gaf zichzelf in een eventuele eindsprint weinig kansen. In de buurt van Wijns zette hij een tussensprint in. Meer dan tweehonderd meter voorsprong kreeg deze dappere sportman niet. Enkele kilometers verder moest Leffertstra niet alleen toezien dat hij weer werd ingelopen, de andere vijf gingen hem zelfs voorbij.' Gauke Bootsma is er terecht trots op dat hij de houten Batavus-schaatsen van deze Elfstedencrack in museaal bezit heeft.

Veel minder bekend is dat Klaas Leffertstra in 1963 ook nog even – op noren! – in de voorste linies meestreed. Maar twee kilometer na Workum sloeg – aldus Johannes Lolkama in *It sil heve* – het noodlot toe: 'Hij moest de strijd noodgedwongen staken omdat een van zijn schaatsen finaal stuk was.' Broer Pier lag die dag in zijn bed naar de radio te luisteren. Enkele dagen eerder had hij bij een valpartij in de ronde van Langweer een zware hersenschudding opgelopen.

Ooit beschreef de bekende auteur Bertus Aafjes in *Elseviers Weekblad* een ontmoeting met de twee broers: 'Niet ver van de boerderij troffen wij in het land de melkende Leffertstra's: okkernootbruine jonge boeren, die iedere winter weer op

De houten Batavus-schaatsen van Elfstedencrack Klaas Leffertstra. (Foto: Hedman Bijlsma)

kop liggen in de Elfstedentocht en wiens naam een Fries dan ook even goed kent als een Brabander de namen van Wagtmans of Van Est.' In dat artikel over een dreigende hooibroei komt ook

de prachtige passage voor: 'Tja, zeiden onze Elfstedenrijders, zij gebruikten nooit een ladder, zij klommen als klipgeiten met het touw in de hand tegen de hooiberg op, om in training te blijven, anders waren hun spieren misschien bevroren tegen de tijd dat er ijs zou liggen.'

IJzersterke kerels dus die als natuurmensen het gehele jaar door zwaar lichamelijk werk verrichtten. Maar tegelijkertijd was het leven van deze twee vrijgezellen afgestemd op de Elfstedentocht. Pier Leffertstra overleed in 1979, zijn broer Klaas in 1992. (hb)

30 JAAR

DEERTIG JAAR EERSTE FRIESE SCHAATSMUSEUM

De donateurs, de bezoekers en ook het grote publiek hebben er niks van gemerkt. Wij doorbreken die stilte in deze *Kroniek*: het Eerste Friese Schaatsmuseum bestond in 2013 alweer dertig jaar! Vijf jaar geleden kwam er een boek uit bij het zilveren jubileum. Dat werk doen wij op deze plaats niet over. Toch kunnen we het niet laten om in het middenstuk van deze jaarkroniek wat te vertellen over én wat flarden te laten zien uit dertig jaar museumhistorie.

Het begin

't Begon allemaal in de jaren zeventig. De Hindelooper schilder Gauke Bootsma en zijn vrouw Gretha hadden iets met oude wandtegels, die ze dan ook prompt gingen verzamelen. Van meet af aan waren tegels met winterse afbeeldingen hun favoriete verzamelobject. 'Gauke is altiten al in winterminske west', zegt Gretha bij een terugblik op die tijd. Als er bij het opruimen van de spullen in het café van haar ouders in Koudum allerlei zaken van de voormalige ijsclub 'Knobbe' tevoorschijn komen, weet Gauke er wel raad mee.

De laatste weet nog precies wanneer het schaats-verzamelvirus hem in de greep kreeg. In het stadhuis in Bolsward was destijds een kleine tentoonstelling van oude schaatsen en andere schaats- en winterattributen uit het bezit van de Noord-Hollander Teun Sluis uit Venhuizen. 'Wij keken daar onze ogen uit. Ik zag toen voor het eerst originele krulschaatsen. "Der binne noch mear fan dy gekken", dacht ik. We waren razend enthousiast.'

Allengs groeide de eigen verzameling. Hun allereerste expositie hielden de Bootsma's in de winter van 1976/'77 tijdens een hobbymarkt in het gemeenschapscentrum De Foeke in Hindeloopen. Misschien ontstond daar wel het idee wel om de collectie, die al snel te groot werd voor hun huis, in een museum onder te brengen. Uiteindelijk werd een geschikte locatie gevonden aan de Kleine Weide. Dat Gauke Bootsma daar eerder als Hindelooper schilder een deel van de werkplaats huurde toen hij een grote opdracht kreeg voor een meubelfabriek in Zaltbommel was – achteraf bekeken – een aardige bijkomstigheid.

Opening

Op donderdagavond 28 april 1983 opende schaatscrack Jeen van den Berg het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen. Boven de winkel met Hindelooper producten aan de Kleine Weide was een zolder (groot plm. 85 vierkante meter) omgetoverd in een heus museum. 'Het is een interessant en curieus geheel geworden', schreef de *Leeuwarder Courant* een dag eerder. 'Om te beginnen zijn er tientallen schaatsen te zien van allerlei soorten en merken. De oudste daarvan is een benen schaats uit de eerste helft van de vijftiende eeuw. Getoond worden verder de gereedschappen, die bij het maken van schaatsen werden gebruikt. Antieke tegels met afbeeldingen van schaatsers, herinneringsborden, foto's van elfstedentochten, een arreslee, een Hindelooper

Zo begon het allemaal: het museum op zolder in 1983. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

prikslee, een "verkleiderstentje" en verschillende andere ouderwetse attributen completeren deze karakteristieke verzameling.' Op Koninginnedag toonden de inwoners van het stadje grote interesse bij het 'open huis', waarbij de kinderen verrast werden met een traktatie.

Collectie Kedde

De aankoop van de befaamde schaatsencollectie van de Sneker Haaije Kedde in september 1985 was een belangrijke stap in de ontwikkeling van het museum. Kedde exposeerde in 1983 nog met zijn verzameling in de Sneker Waterpoort. Maar zoals het echte collectioneurs wel eens vaker vergaat, kwam ook deze verzamelaar op enig moment tot de conclusie dat het bezit hem boven zijn hoofd groeide. Hij durfde zelfs bijna niet meer op vakantie te gaan. Naast een veelheid aan oude en antieke schaatsen maakte de gehele bedrijfscollectie van de vroegere Akkrumer schaatsfabriek Ruiters onderdeel uit van de overname door de Bootsma's. Van de weeromstuit ontstonden na deze aankoop in Hindeloopen ruimtelijke problemen. Een deel van de winkel werd als expositieruimte ingericht. Daarna begon de bezinning over het 'hoe nu verder'. Dat resulteerde tenslotte in de aankoop van de naastliggende timmermanswerkplaats. Ooit was dat overigens gewoon een boerderij.

30 JAAR

Heropening 1988

In januari 1988 meldde de LC dat een begin was gemaakt 'met de verbouwing van het achterliggende pand, waarin tot voor kort een aannemingsbedrijf was gevestigd'. Op vrijdag 29 april d.a.v. opende 'de tweede man van de Elfstedentocht' Rein Jonker het verbouwde Schaatsmuseum. Dat deed hij door een sleutel uit een 'butte' te halen, een Hindelooper beschilderde doos naar Noors model, waar men vroeger met boter en kaas naar de markt ging. In één klap breidde het museum zich uit van 85 naar 220 vierkante meter. Zo ontstond de nu nog bekende ruimte, te bereiken vanuit de winkel, met o.a. de kortebaanvitrites, het diorama en de schaatsenmakers-werkplaats.

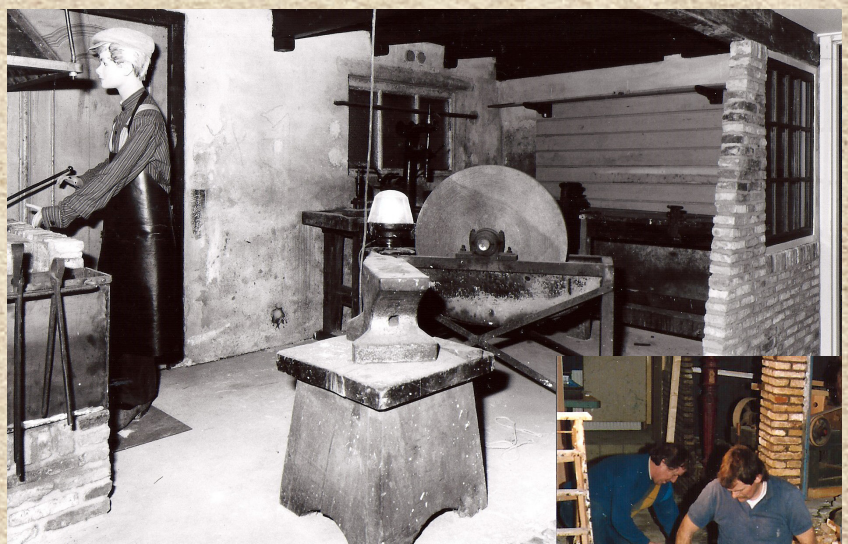
Museumjaar

Dat jaar 1988 werd door een aantal instanties uitgeroepen tot Nationaal Museumjaar. Belangrijkste doelstelling: het promoten van 522 Nederlandse musea. Elke maand stond daarbij een van de provincies centraal. In de Frieslandmaand kwam de Commissaris van de Koningin in Groningen naar het gemeentehuis van Nijefurd om het museumkoffertje over te dragen aan zijn Friese collega. Aansluitend bezochten de edelachtbare heren Vonhoff en Wiegel ook het schaatsmuseum in Hindeloopen. Ter plaatse vingen we het volgende tweegesprek op. Hans Wiegel: 'Je moet wel bedenken, dat dit helemaal een particulier museum is.' Vonhoff: 'Nee toch, dat meen je toch niet?!'

Een belangrijk moment in de ontwikkeling van het museum: de Bootsma's kopen in 1985 de collectie van Haaije Kedde uit Sneek. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

Bij de werkzaamheden kreeg Gauke Bootsma hulp van zijn vriend Anne Landman (voorgrond), die vroeger in de antiek- en tegelhandel zat. 'Net zo'n optimist als Gauke', zei zijn vrouw Gretha toen we deze foto bekeken. (Foto's: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

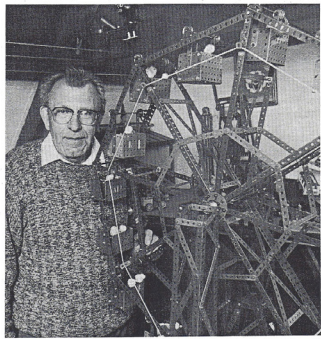

10
1989

Grote Meccanokermis in het eerste Friese Schaatsmuseum

HINDELOOPEN. Van maandag 24 juli tot zondag 30 juli zullen in een ruime bij het schaatsmuseum maar liefst 20 kermisattracties van het bijna antieke speelgoed Meccano te bekijken zijn. Samen met een overzichttentoonstelling van de beroemde schaatsenrijder Aäte Keulen-Deelstra en een skedertocht vormt deze attractie het activiteitenprogramma in het kader van de Friesland Week in Hindeloopen.

De heer Teun Sluis is de bouwer van een grote miniatuur kermis die opgebouwd is uit met name het bouwmaterial Meccano. Zeventien schied-

schuities, „tachtig in de bocht“, zwerend tapijt en een hause uitblijken met lift maken deel uit van de attracties. „Vroeger was Meccano zo duur dat bijna niemand echte grote toestellen kon maken. Toen ik zes jaar geleden 15 kilo Meccano kon kopen ben ik verder gegaan waar ik als jongen gestopt ben.“

Alle attracties worden aangedreven door electromotoren die niet te veel lawaai mogen maken. „In een van de attracties zit een naamachinemotor en in de uitblijken zit een vernuftig motorje uit een koffiezetterapparaat. Ik probeer er altijd voor te zorgen dat het zo weinig mogelijk lawaai maakt. Dat hoort nu eenmaal niet bij een kermis. Alleen de

Aäte Keulen-Deelstra geeft donsdagavond om 19.00 uur ook het startschot van de skedertocht, georganiseerd door het eerste Friese Schaatsmuseum. De tocht (60 of 40 km voert over een mooie asfaltweg langs een uniek natuurgebied in de inschrijving is gratis en iedere deelnemer ontvangt een mooie herinneringsmedaille (tel. 05142-1683).

Miniatuurkermis

Zoals we in de inleiding al aangaven, moeten we in dit overzicht noodgedwongen volstaan met wat flarden (of op 'z'n Fries: 'biten en brokken'). Dan kun je allemaal spraakmakende dingen opsommen. Minstens zo leuk is om ook eens iets te vermelden dat bij deze chroniqueur geheel in de vergetelheid was beland. Toen in juli 1989 de fraaie overzichtstentoonstelling 'Us

Aäte' werd geopend, kon men een week lang boven op zolder een grote miniatuurkermis aanschouwen. De bouwer daarvan – de in deze *Kroniek* vaker genoemde schaatsverzamelaar – Teun Sluis maakte maar liefst 20 kermisattracties van het bijna antieke speelgoed Meccano. Hij gebruikte ongeveer 30 kilo van dat bouwmaterial. In een ordner op zolder vonden we nog een artikel uit de *Balkster Courant* van die dagen.

Japans bezoek

In de loop der jaren bezochten vele gezelschappen en delegaties het museum. Te talrijk om op te sommen. We pakken er zomaar een voorbeeld uit. In november 1990 kwam een groep Japanse sportbestuurders - afgevaardigden van de 'Japan Amateurs Sports Association' – naar Hindeloopen. De schaatssport mocht niet op het programma van de Europese studiereis ontbreken. Pieter Bult – toen nog KNSB-medewerker – maakte de heren wegwijs in de organisatiestructuur van de Nederlandse bond met extra aandacht voor onderwerpen als sportstimulering en het schoolschaatsen. Gauke Bootsma leidde hen rond, waarbij zelfs een paar 'Japanse doorlopers' kon worden getoond (met Japanse inscripties!). NSF-functionaris Marco Antonietti benadrukte in het verslag, dat hij van het bezoek schreef, vooral de verrassende ontmoeting 'met achtvoudig Elfstedentochter Augustin, die tijdens de eerste tocht in de oorlog uit Amsterdam kwam gefietst, de tocht volbracht en weer naar huis reed'.

Koffie- en theeschenkerij

Weer volgde een uitbreiding. We zijn er nu al helemaal aan gewend, maar misschien kijkt u toch wat vreemd op van de foto's

Wij willen iedereen heel hartelijk bedanken voor de vele bloemen, de kadoos, alle hulp en belangstelling bij de opening van ons NIEUWE SCHAATSMUSEUM.

Fam. BOOTSMA

Hindeloopen, mei 1988.
Nieuwstad 28.
Telefoon 05142-1683.

Rein Jonker opent de 'butte' waarin de sleutel zit waarmee hij in 1988 het Eerste Friese Schaatsmuseum heropent. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

waarbij je ziet dat de tuin achter het huis (langs het water) in de loop van 1990 werd opgeofferd. Zo kreeg het museum in 1991 een koffie- en theeschenkerij, terwijl tegelijkertijd de expositieruimte werd uitgebreid met de bekende Elfstedenzaal.

Reünies

We zijn de tel kwijtgeraakt hoeveel reünies in de loop van deze dertig jaar in en door het museum zijn georganiseerd. Op ons netvlies staan talloze ontmoetingen met schaatsenrijders en –rijdsters, waarvan we ons soms de verhalen nog woordelijk herinneren. 'Gelukkig hebben we de foto's nog', moeten we eraan toevoegen. Want in de achter ons liggende jaren zijn veel van die markante mensen ons al ontvallen.

We belichten – louter als voorbeelden - twee reünies die beide in 1993 werden gehouden. Eerst die op de 18e januari.. In Hindeloopen werd een gewoon mens stil bij het aanschouwen van de koppen (juist, koppen) van de mannen (juist, mannen) die de Elfstedentocht van 1963 uitgereden

De reünie Elfstedentocht 1963 op 18 januari 1993. (Collectie EFS)

30 JAAR

hadden en die dertig jaar na datum, heel gewoon, heel simpel, zonder poeha of mooie aankleding weer bij elkaar kwamen om nog eens over die bewuste rit te praten', aldus Mart Smeets in *Trouw*.

Later in hetzelfde jaar, op 16 december, herleefde in het museum de Elfstedentocht van 1933. Let wel: zestig jaar na dato. Dertig deelnemers (29 mannen en één vrouw) van de enige december-editie uit de geschiedenis vertelden hun verhalen aan de massaal opgekomen vertegenwoordigers van de media. De twee winnaars - die in de noordhoek bij Vrouwbuur aan de kop waren gekomen toen het leidende duo Sikke Dijkstra en Cor Jongert een sanitaire stop maakte - waren er gelukkig ook (nog). Al was dat kantie boord wat Abe de Vries betrof. Die kreeg bij de gratie een dagje verlof van het verzorgingshuis waar hij na een flinke val was opgenomen. Hij en medewinnaar Sipke Castelein waren de hoofdpersonen. Maar was niet elke deelnemer - zestig jaar later - goed voor een boeiend verhaal?!

Eén van de markantste aanwezigen was de bebaarde 'Jonker Bobby', voluit baron Hendrik Robert van Heeckeren van Kell. Op deze dag gekleed in kaki kniebroek, wollen sportkousen, stevige wandelschoenen, groen overhemd en bijpassende pullover. De baron gleed in 1933 als 97ste over de finish, zo'n drie uur na

De winnaars van 1933 Abe de Vries (links) en Sipke Castelein. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

In 1990 werd de tuin opgeofferd en volgde een nieuwe uitbreiding van het museum. (Foto's: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

twee Friese boeren. Hij groeide op in de Achterhoek, in de bossen rond Ruurlo. Later is wel eens beweerd dat zijn deelname aan de Elfstedentochten 1933, 1940 en 1942 de inleiding vormde naar een keerpunt in zijn leven. 'Langzaam maar zeker verliet hij de gebaande wegen die voor hem als representant van de Achterhoekse adel waren uitgestippeld', schreef een regionale journalist op. 'Jonker Bobby koos voor het gebroken geweertje, was een van de eerste natuurbeschermers in de regio, ontwikkelde zich tot een sociaal bewogen man en was een vurig aanhanger van vegetarisme, yoga en natuurgeneeswijzen. 'Vlees, nicotine en alcohol zijn funest voor het lichaam', verkondigde hij. Zijn lichaam hield het 92 jaar vol 'op vruchtensap, sojamelk, notenpasta en knoflookpil- len.'

Klaske Dam was een van de elf vrouwen die in 1933 startte. Maar bij deze reünie was de 82-jarige dame de enige representant van dat elftal. Een mooiweer-tocht noemde ze haar belevenis: 'een uitstapje; helemaal niet zwaar en heel gezellig'. Pas jaren later toen Nederland de Elfstedentocht belangrijk begon te vinden, kreeg mev. Rutgers-Dam door dat ze eigenlijk toch wel 'iets belangrijks' had gepresteerd.

Ademloos luisterde je naar de verhalen van de 82-jarige Stofel van der Zee, die in de jaren dertig met de trainingsvereniging met die lange naam (de NVBHS) naar Noorwegen trok. In Hamer vond de bouwkundig tekenaar emplot, maar de mobilisatie verplichtte hem naar Nederland terug te keren. Als grenswacht werd hij in Limburg gevangen genomen, maar tijdens het transport in Duitsland slaagde hij erin te ontvluchten. 'Overdag hield ik me schuil in de bossen en 's nachts liep ik in de richting van de grens. Ik wist niet waar ik was, maar ik hield de Poolster rechts. Dan kom je er wel', zo tekende Ron Couwenhoven van *De Telegraaf* bij deze reünie uit zijn mond op. Vele jaren later waren diezelfde Couwenhoven én Gauke Bootsma aanwezig toen de laatstelijk in de Zaanstreek wonende Van der Zee op het kerkhof van het Friese Echten werd begraven. Speciaal voor deze *Kroniek* fotografeerden we zijn grafsteen.

Op de foto rechts 'Jonker Bobby': baron Hendrik Robert van Heeckeren van Kell. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

Ron Couwenhoven (links) interviewt de dan 82-jarige Stoffel van der Zee (midden). Rechts diens grafsteen in Echten. (Foto's: EFS en Hedman Bijlsma)

Stichting

'Stichting waakt over Friese schaats historie'. Onder die kop maakte de *Leeuwarder Courant* in augustus 1997 het initiatief wereldkundig om een stichting rond het schaatsmuseum in het leven te roepen. Op 16 februari 1998 werd de *Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum* een feit toen de stichtingsakte bij een notaris in Sneek werd gepasseerd, zoals dat zo fraai heet. Die eerste keer werden tot bestuurders benoemd: voorzitter Rein Jonker, secretaris Gosse Blom, penningmeester George Schweigmann en de algemene bestuursleden Ernst Niewenhuis en Henk Mostert. In oktober van dat jaar verscheen voor de eerste keer een *Nieuwsbrief*, waarvan er tot en met januari 2010 twaalf nummers zouden uitkomen.

Mammoetschaats

Het 15-jarig bestaan van het museum werd in april 1998 opgeluisterd met de komst van 'de grootste schaats ter wereld'. De mammoetschaats

van 6 meter en 11 centimeter werd in de oorlogsjaren vervaardigd door Nooitgedagt in IJlst. Daar maakte de schaats deel uit van de welkomspoort over de Geeuw tijdens de Elfstedentocht 1942. Na jaren weggestopt te zijn geweest achter een gemetselde muur in een pakhuis vond oud-schaatsenmaker Hessel Zijlstra het ding terug. Van hem

kwam het idee om de schaats te restaureren. Eigenlijk kun je beter zeggen, dat de man die eerst bij de schaatsenfabriek Frisia werkte en later bij Nooitgedagt het ding in de werkplaats van de IJlster houtzaagmolen helemaal opnieuw maakte. 'Maar wees nou eerlijk, restaureren klinkt wat deftiger', vertelde Zijlstra in juli '97 aan het *Sneeker Nieuwsblad*. Via een reis per skûtsje en moeizaam gema-noeuvreer door de straatjes van Hindeloopen belandde de mammoetschaats bij het museum. Daar lag de megaschaats eerst drie dagen op het terras. Uiteindelijk kreeg het gevaarte een plaatsje boven op enkele vitrines in de Elfstedenzaal.

Boeken

Hoeveel boeken zijn er niet gepresenteerd in het museum. Te beginnen met het kleine boekje *14 maal 11 (Veertien Elfstedentochten in kort bestek)* van Gosse Blom in 1985 – met speciale aandacht voor Cor Jongert en Ijpe Smid – tot en met de presentatie van *Elfstedentocht 1963* van Johannes Lolkama in november 2012. Zelf herinneren we ons nog heel prima het moment waarop de toenmalig voorzitter van de Bond van IJclubs Jan Oostenbrug eind 1999 het eerste exemplaar van *Yn streken* aan Atje Keulen-Deelstra overhandigde. In dit nummer leest u weer een vooraankondiging van een boek dat ongetwijfeld ook weer op deze locatie zal worden aangeboden. Al die auteurs zeggen het mij ongetwijfeld na: 'Dankzij dit museum, dankzij de passie van de familie Bootsma, heb ik bij het schrijven en redigeren van schaatsboeken menigmaal kunnen profiteren van materiaal dat in het Schaatsmuseum voorhanden is.'

Herdenking

Het was misschien wel de meest indrukwekkende bijeenkomst in dertig jaar schaatsmuseum. Op vrijdagmiddag 19 november 2004 werd een tentoonstelling geopend,

die gewijd was aan het sportleven van Willem Augustin: 'Een bijzondere Amsterdammer, een bijzondere Hindelooper'. Enkele weken eerder (op 31 oktober) overleed de man die in de *Leeuwarder Courant* werd getypeerd als

Sonnabend/Sonntag,
12./13. Dezember 1998

Niederlande *Das erste Schlittschuhmuseum*

Von Knochengleitern zur Elf-Städte-Tour auf dem Eis

Arjen Schoustra vertelt zijn verhaal over de Elfstedentocht 1947. (Foto's: Hedman Bijlsma)

'Een Communist Met Een Schaatspassie'. Omdat hij zijn lichaam ter beschikking had gesteld voor de medische wetenschap vond er geen uitvaartritueel plaats. Voor de familie Bootsma was dat aanleiding een expositie te organiseren. Tegelijkertijd kreeg de opening door de aanwezigheid van familieleden, vrienden en oud-schaatsers, alsmede de inbreng van enkele sprekers een heel speciaal karakter.

Familieleden bezoeken de tentoonstelling gewijd aan het sportleven van Willem Augustin. (Foto: Hedman Bijlsma)

van *De mannen van '63*. Maar de overige zeven keer incasseerde de rasechte Mokumer wel het felbegeerde kruisje: viermaal in de wedstrijd (o.a. 14^e in 1963) en driemaal als tochtrijder.

In 1990 verhuisde Willem Augustin na het overlijden van zijn vrouw naar Hindeloopen waar hij dagelijks koffie kwam drinken in het museum en veelvuldig hielp bij allerlei klussen en evenementen.

Willem Augustin stond tussen 1941 en 1997 negen keer aan de start van de Elfstedentocht. Pech onderweg leidde er in 1947 toe, dat hij in Oudkerk van het ijs werd gehaald. Ook in 1986 miste hij het kruisje. 'Mijn vrouw had me per ongeluk voor de wedstrijd ingeschreven. Die tocht heb ik toen wel uitgereden, maar niet binnen de limiettijd', vertelde hij later aan de auteurs

'Vlerkloos kruisje'

Er gebeurt in het museum zoveel, dat ook de eigenaar/conservator (et cetera) zich niet alles precies meer kan herinneren. Niet eens zo heel lang geleden vertelde Gauke Bootsma aan een journalist, dat hij zich niet waagde aan het organiseren van een reünie rond de Elfstedentocht 1947. Dat lag volgens hem bij sommige mensen toch veel te gevoelig. Maar nauwelijks zeven jaar geleden – op 8 februari 2007 – waren wij toch echt present bij Inderdaad! 'Het woei loeihard tijdens de Elfstedentocht van 1947, herinneren de rijders van toen zich als de dag van gisteren. In het Schaatsmuseum in Hindeloopen kwamen ze gisteren weer bij elkaar, precies zestig jaar na die tocht', aldus de LC in de rubriek *Gehoord en gezien*. En inderdaad: op deze reüniedag bleek eens temeer dat je over die editie nooit uitgesproken raakt. In de soms fluisterende gesprekjes borrelde naar boven, dat de oude wonden ('fraude, achterklap en diskwalificaties') nog altijd niet waren geheeld. Maar genieten deden we ook. Vooral van het boeiende verhaal van Arjen Schoustra uit Jirnsum. In een tocht waarin men in alle steden mocht starten, koos deze toerrijder – op advies van zijn vader – voor de startplaats Stavoren. 'Je moet dan waarschijnlijk eerst tegen de wind in, maar als je eenmaal in Dokkum bent, kun je de rest van de tocht vóór de wind rijden.' Dat laatste klopte maar toen had Schoustra al een bizarre ervaring achter de rug. Met andere rijders koerste hij op het bevroren IJsselmeer vanuit Hindeloopen niet naar Workum, maar richting Kornwerderzand... Die dwaaltocht kostte hen uren. Daardoor moesten de mannen later op de dag in het donker de grote meren oversteken. Met hulp van lantaarndragers overmeesterden ze nog het Slotermeer, maar in de stad Sloten haalde de organisatie de rijders van het ijs. Daar kregen ze, aldus Schoustra, te horen dat ze wél in aanmerking kwamen voor het kruisje. In werkelijkheid kregen deze mensen een 'vlerkloos kruisje', dat naderhand in de literatuur wel 'rondje' (op zijn Fries 'rûntsje') wordt genoemd. Op alle mogelijke manieren probeerde de man uit Jirnsum destijds tevergeefs het Elfstedentocht bestuur te vermurwen alsnog een kruisje toe te kennen. 'Nu wil ik dat ronde ding voor geen miljoen meer missen.'

'De avond van de Elfstedentocht'

Tien jaar na de laatstgehouden editie lieten VPRO en NOS de Elfstedentocht herleven in een anderhalf uur durende tv-uitzending over de historie van dit 'bjusterbaarlijk barren'. Het programma maakte deel uit van een cross-mediaal project 'De Elfstedentocht gaat door'. Met name de interactieve Elfstedenwiki-website en de bijbehorende informatievoorziening via de digitale

Tinus Udding (links) showt zijn 'teen' in het tv-programma 'De Avond van de Elfstedentocht'.

Stempelkaart-nieuwsbrieven bezorgden de liefhebbers in dat ijsloze jaargetijde toch een zeker wintergevoel. Het museum was op zondagavond 18 februari 2007 herschapen in een tv-studio. Grote auto's in de kleine straatjes toonden aan, dat er heel wat kwam kijken voor zo'n opname. Onder leiding van Jeroen Pauw spraken Elfstedencoryfeeën en bestuurders over verleden en toekomst van de Tocht. Meer dan een miljoen kijkers volgde een week later de uitzending 'De avond van de Elfstedentocht'. Omdat de opname te lang was uitgevallen, sneuvelde onder andere het gesprek met Tinus Udding, de man van de 'bevoren teen'. In zijn boekje *Mijn teen voor het kruisje* onthulde Udding de waarheid over de tweedegraads bevriezing. 'De dag erop had mijn linker grote teen de afmeting van een kippenei gekregen en er werd besloten de zwelling weg te knippen. Een co-assistent mocht het klusje klaren. Op zichzelf stelde het weinig voor. Zonder verdoving maakte hij een snede en knipte daarna rondom de gezwollen teenhuid door. Die kon er met nagel en al afgeschoven worden.' Met andere woorden: geen amputatie van een teen zoals je hier en daar wel eens vermeld ziet.

Kwarteeuw

Ruim een maand na de 'verjaardag' werd op zondag 8 juni 2008 het 25-jarig jubileum van het Eerste Friese Schaatsmuseum gevierd.

Hedman Bijlsma keek in een PowerPointpresentatie ('Een hobby, een museum en een boek') terug op die kwarteeuw. Aansluitend werd de door Ed Braakman samengestelde jubileumuitgave *25 Jaar het 1^e Friese Schaats-*

museum Hindeloopen gepresenteerd.

Wat was nu de meest gestelde vraag in al die jaren vroegen we bij die gelegenheid aan Gauke Bootsma. Daar hoefde hij niet lang na te denken. 'Al die Duitsers, Amerikanen en Japanners vragen me altijd weer: op welke datum rijden ze dit jaar de Elfstedentocht?'

'Ijskoude Passie'

Het jaar 2009 stond in de gehele provincie in het teken van het 100-jarig bestaan van de Vereniging De Friesche Elf Steden, die sinds de 15^e januari van dat

Na zijn PowerPointpresentatie vraagt Hedman Bijlsma nog enkele dingen aan het echtpaar Bootsma. (Collectie EFS)

jaar het predicaat Koninklijk mag dragen. In Hindeloopen begonnen de Elfstedentochtfeestiviteiten echter al op 4 januari. In De Foeke werd de DVD 'Ijskoude Passie' gepresenteerd, de film die Rob Busquet in samenwerking met Gauke Bootsma maakte. Aansluitend volgde in het schaatsmuseum de opening van de tentoonstelling met dezelfde naam, waarin schilderijen van de echtgenote van de filmmaker werden getoond. Hansje Busquet-de la Porte vervaardigde kunst-

De auteur van de jubileumuitgave '25 Jaar het 1^e Friese Schaatsmuseum Hindeloopen' Ed Braakman. (Foto: Hedman Bijlsma)

werken waarin ze het leven van diverse Elfstedenwinnaars (inclusief een nummer twee Jan Uitham) verbeeldde. Exact een jaar later werd dit 'Elfstedenjaar' in het museum afgesloten met een kleine bijeenkomst met alle hoofdrolspelers. Hansje Busquet overhandigde toen de schilderijen aan de personen die zij eerder op haar wijze had verbeeld.

In het Elfstedenjaar waar in elke maand een van de elf steden centraal stond, organiseerde het museum in juni 2009 diverse activiteiten. Zeer geslaagd daarbij waren de vier vaartochten met de praam 'Simmermoarn'. Bij elk van de volledig volgeboekte tochten waren donateurs van het museum uitgenodigd, alsmede ook steeds enkele prominente schaatsenrijders.

Kroniek

In maart 2011 maakte de jaarlijkse *Nieuwsbrief* van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese

Donateurs en prominente schaatsenrijders varen mee met de praam 'Simmermoarn'. (Foto: Hedman Bijlsma)

Schaatsmuseum plaats voor de *Schaatsmuseum Kroniek*. Bij een bezoek aan het Volendams Museum kreeg Gauke Bootsma enkele nummers van het blad van de Stichting Vrienden van dat museum onder ogen. Zo'n soort publicatie leek hem ook wel iets. Naderhand kreeg het duo Gosse Blom/Hedman Bijlsma het verzoek of ze iets vergelijkbaars voor het schaatsmuseum konden maken. Aldus geschiedde, in voortreffelijke samenwerking met de ontwerper/drukker Wilson Numan van Boekenmaker.nl. U leest op dit moment alweer in de vierde editie.

Boos over rapport

Plotsklaps werden de familie Bootsma en alle betrokkenen rond het museum in augustus 2013 overvallen door berichtgeving

in de *Leeuwarder Courant* over een in opdracht van de gemeente Súdwest-Fryslân door de Museumfederatie Fryslân gemaakt rapport. Volgens dat stuk met de titel *Samen inzicht in Súdwest* zouden vijf van de zestien musea in deze gemeente niet op subsidie te hoeven rekenen. De dag erop publiceerde diezelfde krant al een reactie van Gauke Bootsma. 'Der wurdt dien of is eins mar in spultsje. Se boare ús de grûn yn.' Wat meer waardering voor de collectie en de inzet van de vrijwilligers was op zijn plaats geweest, voegde Bootsma daar aan toe. 'Het museum heeft altijd

zonder subsidie gekund. Maar als ze het willen geven, graag. Maar we hebben er nooit om gevraagd.'

Wie het 70 pagina's dikke rapport leest, treft als belangrijkste conclusie aan: 'Zolang het Eerste Friese Schaatsmuseum een particuliere organisatie blijft, zal het nooit een museumregistratie kunnen verkrijgen in verband met het in essentie op winst gerichte karakter.' Op de radio veegde Eelke Lok in zijn weblok 'It each fan Eelke' de vloer aan met de bevindingen in dat rapport. Zijn kwalificaties logen er niet om. 'In poerbêst museum' noemde hij het schaatsmuseum. 'Wêr fyn je yn Fryslân, wêr fyn je yn Nederlân, watte: wêr fyn je yn de wrâld in museum wêryn de museumdirekteur, dy't hjir gjin direkteur is mar gewoan Gauke, wêryn de museumbaas sa yngreven omgiet mei syn ûnderwerp: it reedriden. Soks hat noch nea in museumdirekteur sjen litten.' In een niet gepubliceerd ingezonden stuk schreef oud-journalist Ron Couwenhoven: 'Beter was geweest

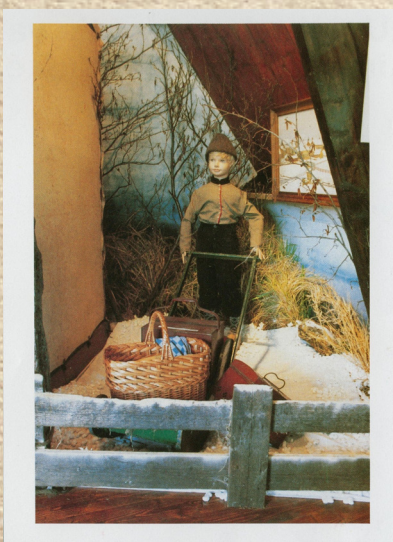
als mevrouw De Leeuw al die museumbeheerders die hun hand ophouden bij de gemeenten had geadviseerd eens bij Bootsma langs te gaan voor een lesje in succesvolle bedrijfsvoering.' Diverse vaste bezoekers stuurden hun gevoelens naar het museum. Bijvoorbeeld dat echtpaar dat per mail reageerde: 'Wij blijven fan van het enige museum dat ook een héél klein beetje van ons is...' Reacties die de familie Bootsma maar wat goed deden!

30 JAAR

De tijd vliegt

Ziedaar een kleine selectie uit de gebeurtenissen in en rond het museum in de afgelopen dertig jaar. 'Ik kan me bijna niet voorstellen dat het alweer vijf jaar geleden is, dat we stilstonden bij die eerste 25 jaar', zegt Gretha Bootsma als we nog enkele puntjes op de i in dit artikel willen zetten. 'Als je had verteld, dat die bijeenkomst twee à drie jaar geleden was, had ik het onmiddellijk geloofd. Bijna elke week zeggen we wel eens tegen elkaar: 'Hjoed is it alwer freed.' De tijd vliegt voorbij. Dat komt ook omdat je dit werk met zoveel plezier doet. We zijn eigenlijk ook helemaal geen types om er op uit te trekken. Toen we het afgelopen jaar drie dagen van huis waren, zei Gauke op de terugreis bij de Afsluitdijk: "Zie je Hindeloopen al liggen?" Prachtig is ook dat onze kinderen het zo goed doen in het bedrijf en ook steeds meer belangstelling tonen voor alle facetten, inclusief alle zaken in het museum!'

Hedman Bijlsma

Het eerste Friese „SCHAATSMUSEUM” HINDELOOPEN

Immaterieel Erfgoed Hindeloopen op Nationale Inventarislijst

In de *Schaatsmuseum Kroniek* van maart 2012 gaven wij aan u op de hoogte te zullen houden over de ontwikkelingen van het pilotproject *Immaterieel Erfgoed Hindeloopen*.

Op 4 juni 2013 ontving de Stichting tot Behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen een officieel schrijven van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed waarin werd aangegeven dat de plaatsing van het Immaterieel Erfgoed Hindeloopen op de Nationale Inventarislijst een feit was. Als we het hebben over dat Immaterieel Erfgoed Hindeloopen moet u denken aan de volledige samenhang van onder andere de taal, gebruiken en feesten, karakteristieke streekdracht en schilderkunst waaraan Hindeloopen zijn identiteit ontleent.

Op 28 september 2013 werd dit heuglijke feit bekrachtigd met een officiële bijeenkomst te Hindeloopen. Daar ondertekende mevrouw Ineke

Voorzitter Piet Sprik (links) en burgemeester Apotheker bij de ont-hulling van het bord aan de haven. (Foto: Gosse Blom)

Stroucken, directeur van het NCVIE (Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed) het bijbehorende certificaat en overhandigde tevens het schildje met het officiële logo.

Vervolgens was het de beurt aan gedeputeerde mevrouw T. Schokker-Strampel van de Provincie Fryslân en burgemeester drs. H. H. Apotheker van de Gemeente Súdwest-Fryslân die het bord met logo, dat staat opgesteld bij de sluis aan de haven van Hindeloopen, onthulden.

Aansluitend aan deze bijeenkomst vond – onder prima weersomstandigheden - een zeer geslaagd *Oude Ambachtenfestival* met zo'n 100 standhouders plaats. Een prima activiteit die zeker navolging verdient. Dat de Hindelooper cultuur nog steeds levend is, werd bevestigd op 16 en 17 november 2013 door een documentaire van *Fryslân Dok* die via Omrop Fryslân (tv) en Nederland 2 werd uitgezonden.

Al met al een prachtige erkenning voor de Hindeloopers die zich inzetten voor het behoud van de eigen cultuur. En misschien wel een stap in de richting van de internationale Unesco-lijst.

Pieter Bul

Nieuwe aanwinsten Nieuwe aanwinsten

Een Elfstedentocht op schoonrijschaatsen

Dat er mensen zijn geweest die de Elfstedentocht ooit op ijsheckeyschaatsen hebben gereden, wisten we wel. Maar Gauke Bootsma kreeg het afgelopen jaar informatie over iemand die de tocht op schoonrijschaatsen had volbracht. Er meldde zich een mevrouw uit Gouda: 'Ik kom u wat brengen. Mijn moeder heeft in de oorlog – in 1942 – de Elfstedentocht uitgereden. Ze reed nooit anders dan op schoonrijschaatsen. En dat heeft ze toen ook gedaan.' Als "bewijs" toont de bezoeker een stevig stuk papier waarop de controlekaart, het kruisje, een foto en een krantenknipsel zijn geplakt. 'Altijd bewaard, maar voor ons is de tijd aangebroken dat we het wel aan een museum willen schenken.' De regionale krant van die dagen meldde dat twaalf sportieve Gouwenars 'den grooten rondrit' volbrachten. Daaronder dus mevr. M.J. den Boer-van Dam. Het Elfstedenkruisje is voorzien van een inscriptie: *M.J. van Dam Gouda 22-1-'42*.

Klopt als een bus zien we als we in onze documentatie de *Elfstedenkant* 1942 opslaan. In de lange lijst 'van hen, die de Elfstedentocht 1942 hebben volbracht' staat onder de D ook *Mevr. M.J. van Dam, Gouda*. Via dat bezoek heeft die naam 71 jaar later via een foto een gezicht gekregen. Plus een opvallend nieuw gegeven. 'Ik heb deze aanwinst nog niet in het museum opgehangen, maar ben dat zeker van plan', aldus Gauke Bootsma. 'Moet je nagaan: een Elfstedentocht op schoonrijschaatsen!' (hb)

Een Elfstedentocht op schoonrijschaatsen. (Nieuwe aanwinst EFS)

Jan Pomper: broodrijder én kampioen

De 87-jarige Jan Pomper overleed in mei 2013. Hier is hij in oktober 2012 nog present in het museum bij een reünie van oud-kortebaaniers. (Foto: Hedman Bijlsma)

Hij was er nog bij toen ‘de mannen van de hardrijderij’ in oktober 2012 hun eerste reünie in Hindeloopen hielden. Exact veertien dagen later reisde hij weer vanuit Zeeland – waar hij met enkele onderbrekingen al tientallen jaren woonde - naar Friesland om het bestuur van de jubilerende ijsclub in zijn geboorteplaats Haulerwijk te feliciteren en herinneringen op te halen tijdens die jubileumreceptie. Ondanks zijn ziekte en ondanks zijn zeer beperkte gezichtsvermogen was de oud-kampioen op beide plaatsen nadrukkelijk aanwezig. Dat was hij altijd. We herinneren ons nog hoe Jan Pomper een aantal jaren eerder tijdens een in volle gang zijnde receptie bij een andere Friese ijsclub luidruchtig binnenstapte, zijn versleten koffertje met oude schaatsen en andere attributen op het biljart plaatste en de aanwezigen meldde: “Ziezo, Jan is er ook!” De fraaie zomer van 2013 was al een flink end gevorderd toen we plotsklaps van iemand te horen kregen, dat die Jan Pomper al in mei op 87-jarige leeftijd was overleden. Geen overlijdensadvertentie in de Friese kranten en ook geen berichtgeving op de nieuws- of sportpagina’s in de provincie waarin hij zijn triomfen boekte. Eigenlijk had deze markante man dat aan het einde van de rit best verdiend. Overigens had de familie wel een overlijdenskaart naar het Schaatsmuseum gestuurd. “Ik heb van het leven genoten”, stond er op die kaart.

Afspraken

Jan Pomper was een van de laatsten der Mohikanen die de ouderwetse hardrijderijen

in de jaren veertig en vijftig nog meemaakte. Ruim zes jaar geleden –in de korte periode dat hij in Heerde was neergestreken- spraken we in zijn tuin vlakbij de bekende skeelerbaan over de periode in zijn leven die hem naam en faam bracht. De tijd waarin de toenmalige kortebaantoppers nog onderlinge afspraken maakten. “Ik kan niet ontkennen dat we ons destijds daar wel mee bezig hielden, maar er wordt mij ook te veel onzin over verteld.” Pomper benadrukte dat diverse afspraken bedoeld waren om de rijders te beschermen tegen té grote inspanningen in een winterperiode met soms dag in dag uit rijderijen met veel deelnemers. “We hadden met een stel toprijders onderling de vaste code dat we er in de eerste rit tegen elkaar vol voor gingen. De winnaar won vervolgens automatisch ook de tweede. Wel zorgde de verliezer ervoor dat hij vlak achter zijn tegenstander finishte. Het publiek had entreegeld betaald en we konden er voor die mensen geen potje van maken.” Een andere afspraak had eenzelfde

Jan Pomper (rechts) op de kortebaan.

achtergrond. “Je kwam in die tijd vaak belabberde starters tegen. Wij gedroegen ons op die startstreep ook niet altijd even fraai. Het gevolg was legio valse starts. Ik heb wel meegemaakt dat het soms twintig minuten duurde voor twee rijders tegelijk van start gingen. Dat kostte dus veel energie. Tot overmaat van ramp stonden bij de eindstreep maar al te vaak keurmeesters die geen winnaar en verliezer konden aanwijzen en dus hun toevlucht namen tot het toverwoord kamp (onbeslist). Wat doe je dan als beide rijders een ritwinst hebben geboekt en er inmiddels ook driemaal ‘kamp’ is gereden tussen die beide mannen? Wij wisten daar wel een oplossing voor. Als er na vijf ‘lopen’, zoals we dat toen noemden, nog niemand twee ritten had gewonnen, maakten we onderling de afspraak wie in de zesde rit nadrukkelijk als eerste over de finish zou gaan.’

‘Broodrijders’

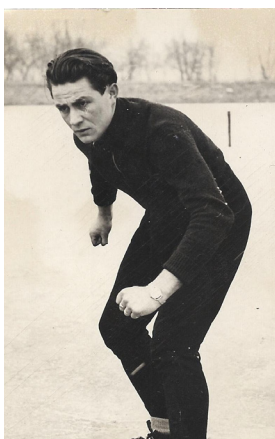
Op de jongensrijderijen blonk hij al uit. Zo werd hij in 1942 -na een val in de finale- tweede in de eerste Friese titelstrijd voor die categorie. “We trokken de hele provincie door en alles op de fiets natuurlijk”, zo keek Jan Pomper terug. In diezelfde tijd deed hij ook aan voetbal en korfbal. “Ik was vooral stapelgek van voetbal.

Speelde als linksbuiten in Haulerwijk en ik was best snel. Als ik erover nadenk, stond die kortebaan bij mij zeker niet op de eerste plaats. Ik deed er vooral aan mee omdat je er geldprijzen mee kon verdienen. Als je dan op een bepaald moment tot –laten we zeggen- de top-8 in Friesland behoort, dan kom je in de positie om onderling de dienst uit te maken. Wij waren echte ‘broodrijders’. Je had ook wel eens een tegenstander die duidelijk aangaf dat hij alleen maar voor de sport in de baan kwam. Met zo iemand hadden wij niks. Dat lieten we ook overduidelijk merken.”

Eén ding wist Pomper zeker: “Bij de Friese en de Nederlandse kampioenschappen werden geen afspraken gemaakt. Daar streed je toch in de eerste plaats om de eer.” Maar of het altijd zuivere koffie

was? “Ik herinner me dat we ooit eens tegen een Hollandse rijder reden. De man zag zo verschrikkelijk verwilderd uit zijn ogen. Die moet toen wel vreemd spul hebben gebruikt. Er was maar één remedie tegen: zorgen dat je onmiddellijk bij de start al voor lag.”

Jan Pomper Fries kampioen kortebaan in 1948 en 1950. (Foto: collectie Hedman Bijlsma)

Sportinstructeur

Zesmaal kwam Jan Pomper uit in een NK kortebaan. Zijn beste resultaat behaalde hij meteen bij de eerste keer in 1947 met een derde plaats achter de beide

Noord-Hollandse toppers van dat moment Kees van Eikeren en Theo Janmaat. Op de foto zien we hem in militair uniform. “Ja, ik was toen sportinstructeur in de kazerne in Assen. Collega’s van mij namen diverse keren een dienst over. Ik ben toen wel eens een maand lang

nauwelijks in de kazerne geweest. Ik weet ook nog dat een ordonnans op een bepaald moment bij me kwam met een telegram. De ijsclub in Oldeberkoop nodigde me uit om aan een hardrijderij mee te doen. Als ik kwam, kreeg ik meteen vijftig gulden startgeld.” Maar eenmaal ging het bijna mis. Die keer zou zijn huisarts in Haulerwijk een absentiebriefje naar de kazerne sturen, maar dat was er bij gebleven. “Of sergeant Pomper wel even bij de kapitein wilde komen. Die had een exemplaar van de *Provinciale Drentsche Courant* voor zich liggen. Het smoesje dat op die krantenfoto mijn broer stond, trapte hij niet in. Maar gelukkig toonde de kapitein toch begrip voor de situatie en ben ik niet gedegradeerd.”

De Haulerwijker behaalde tweemaal de Friese titel. ‘Hij kwam, zag en overwon’, stond er bij de strijd in 1948 in de krant. Twee jaar later kopte diezelfde *Leeuwarder Courant*: ‘Gevleugelde Pomper stoof naar het Fries kampioenschap’. De periode 1954 tot 1956 leverde nog een derde en vierde plaats op. In het tussenliggende jaar kon hij zich niet klasseren voor de laatste vier.

Intelligent

‘Pomper is een intelligente knaap’, lazen we in één van die verslagen. Had een andere oud-hardrijder ons niet eens iets verteld over de manier waarop Pomper je kon aankijken als beiden aan de start stonden? Met een smakelijke lach reageerde hij toen we hem

De heer Jan Pomper te Haulerwijk won Vrijdag 27 Januari 1950 te Leeuwarden het kampioenschap van Friesland op

RUITER Schaatsen Model No. 36

Hardrijders bestelt nog heden dit model schaatsen

(Adv.)

met dit verhaal confronteerden. “Ik deed op mijn manier wat aan psychologische beïnvloeding, voor zover ik daar zicht op had. Soms kon je tegenstanders daarmee verrassen.’

Automatisch groeide de man die snel zijn woordje klaar had in de rol van woordvoerder namens de rijders. “Ik vond het altijd gepast om bij een prijsuitreiking het bestuur van de ijsclub te bedanken. Maar als dingen ons niet naar de zin gingen, zei ik dat ook. Bij een rijderij in Giethoorn vertelde ik die mensen daar dat de gehele regeling van de prijzen ons niet aanstond. Je moest als deelnemer vaak een soort inleggeld betalen. Die keer adviseerde ik het bestuur om aan de mannen die in de eerste omloop werden uitgeschakeld uit de prijzenpost hun inleggeld terug te geven. Anders kostte het die mannen alleen maar geld. Ik zei er ook nog iets bij: Als u dat niet doet, dan komen wij hier een volgende keer niet weer.” Het resultaat van die actie: de voorzitter reikte Pomper de hand, gaf hem de gehele prijzenpot in handen en nodigde hem uit de prijzen te verdelen overeenkomstig de ideeën van de deelnemende rijders.

Pomper werd in de laatste jaren van zijn sportieve carrière sociaal werker en daarna werkmeester bij de sociale werkplaats in Drachten. Later belandde hij als directeur van zo’n werkplaats in Zierikzee, ver van zijn geboortegrond. Maar het ijs bleef trekken. En dus werd Pomper daar in Zeeland voorzitter (en naderhand erevoorzitter) van de Zierikzeesche IJvereniging.

Hedman Bijlsma

De actieve schaatscarrière van Yvonne van Gennip

Yvonne Maria Therèse (Yvonne) van Gennip (Haarlem 1964) – afgelopen jaar gastspreester op de donateursdag - is een van de bekendste nationale sporters ooit. Zij dankt die roem aan de drie gouden medailles die zij behaalde op de Olympische Winterspelen in 1988 te Calgary in Canada. Niet alleen het gewonnen eremetaal sprak tot de verbeelding, ook het feit dat ze daar de Oost-Duitse schaatshegemonie doorbrak. De overheersing van die DDR-dames was er wel debet aan dat Yvonne verder nooit een internationaal kampioenschap op haar naam schreef. Wel stond zij enkele malen op het erepodium. Verder veroverde zij tweemaal een World Cup, viermaal verbeterde de Haarlemse een wereldrecord en zestien keer won ze een nationale titel.

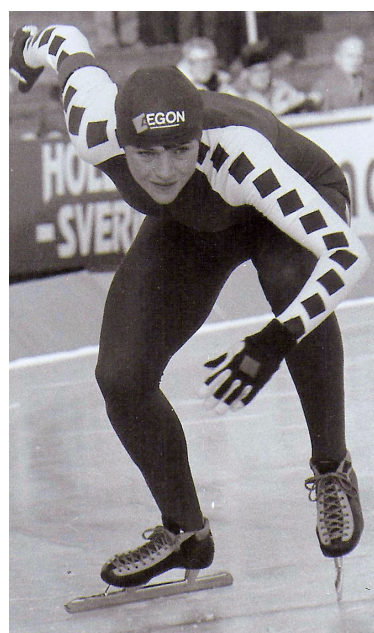
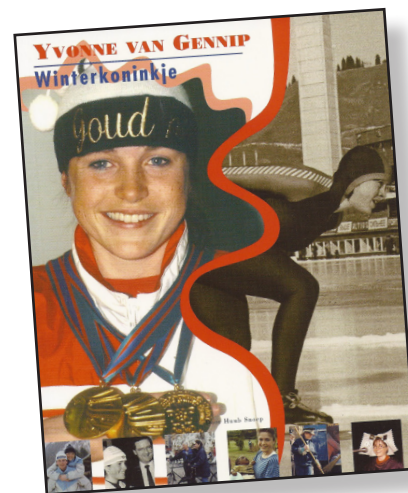
Winterkoninkje

Haar schaatscarrière begon in 1974 toen de scholiere Yvonne meedeed aan de 'Actie Winterkoninkje', georganiseerd door de 'IJsclub voor Haarlem en Omstreken' om het schaatsen onder de schooljeugd te bevorderen. Met bussen werden de kinderen naar de ijsbaan te Alkmaar gebracht om zich in het schaatsen te bekwamen. Bij slechte weersomstandigheden was Yvonne ook wel in de turnhal te vinden. Want zij interesseerde zich namelijk voor allerlei sporten, zoals handbal, softbal, tennis, korfbal en paardrijden. De fervente schaatsliefhebbers zullen achteraf blij zijn dat uiteindelijk de keuze op de schaatsport viel. In

Opa Gerrit Mettes en de moeder van Yvonne. (Foto: archief 'Schaatsseizoen')

Hindeloopen vertelde ze haar gehoor – met verwijzing naar een foto waarop haar 5-jarige moeder op het ijs stond met haar grootvader Gerrit Mettes - dat juist die foto een belangrijke rol had gespeeld bij haar keuze: 'Ik heb mijn grootvader nooit gekend. Uit de verhalen weet ik wel dat hij heel behoorlijk kon schaatsen en aan wedstrijden meedeed. Dus denk je dan op zo'n moment in je leven dat het schaatsen

misschien wel in mijn genen zat en dat ik het talent van mijn opa had geërfd.'

Yvonne bleek inderdaad een getalenteerd schaatsster. De successen bleven dan ook niet uit. Op het WK sprint van 1982 in Alkmaar zorgde zij voor een daverende verrassing door in het eindklassement als vierde te eindigen, terwijl zij qua leeftijd nog juniore was. Men zag haar dan ook voorbestemd om als

sprintster een vooraanstaande rol te spelen. Tweemaal stond Yvonne bij het NK sprint op de hoogste trede van het erepodium. Maar alras bleek, dat ze op de midden en lange afstanden het beste tot haar recht kwam. Samen met trainer Tjaart Kloosterboer werkte zij aan een andere techniek. De korte 'prikslag' werd omgevormd tot een effectieve schaatstechniek die haar tot een uitstekende styliste maakt. Dat kwam haar prima van pas in het zo succesvolle Olympisch jaar 1988.

Forse premies

Voordat het zover was, mogen twee andere memorabele prestaties niet onvermeld blijven. Die vonden plaats in het IJstadion Thialf in Heerenveen op 19 en 20 maart 1987. In de nog maar pas overdekte schaatshal werden toen internationale invitatiewedstrijden georganiseerd, waarbij forse premies op een recordverbetering stonden. Op 19 maart werden maar liefst vier wereldrecords verbeterd. Yvonne van Gennip nam daarbij het wereldrecord bij de dames op de 3000 meter voor haar rekening. De organisatie was volgens Yvonne zo geschrokken van die successenreeks (lees: de vele premies zorgden voor een financiële aderlating), dat de ijsmeester de volgende

dag ervoor zorgde dat het ijs wat zachter geprepareerd was. Niettemin reed Yvonne op 20 maart ook het bestaande wereldrecord op de 5000 meter uit de boeken.

In de aanloop naar de Spelen van 1988 leken diverse blessures olympische kansen volledig te dwarsbomen. Eerst liep Yvonne bij een skeelertraining in de zomer van 1987 een polsbreuk op. Later kampte ze met blessures aan enkel en achillespees. Daar overheen onderging zij in de herfst een medische ingreep aan een slijmbeursontsteking op haar voet. Gelukkig verliep het herstelprogramma naar wens. Vanaf die tijd waren de tegenslagen voorbij en zou in het vervolg alles meezitten. Een voordeel van de gedwongen 'rust' was, dat zij zich gemakkelijk in een underdogpositie kon manoeuvreren. Pas in januari 1988 kwam Yvonne weer in de uitslagen voor. De eerste plaats bij het NK allround en de derde plaats op het EK gaven haar het nodige zelfvertrouwen voor de OS.

Super-ijs

Op de Olympic Oval in Calgary ging daarna alles van een leien dakje. Yvonne was nog nooit zo goed in vorm geweest. Bovendien ontdekte de Haarlemse dat op het voor haar onbekende Canadese super-ijs elke klap raak was.

Het begon allemaal op 23 februari met een eerste, uiterst belangrijke test op de 3000 meter. Daarbij viel de loting voor het Oost-Duitse team erg ongelukkig uit en voor Yvonne juist uitermate gunstig. Meteen in de eerste rit moesten de DDR-favorieten Andrea Ehrig en Karin Kania tegen elkaar uitkomen, waardoor deze vrouwen wel gedwongen waren om een scherpe tijd te realiseren. Kania reed enige tijd ver onder het wereldrecord, maar die tactiek pakte desastreuus uit. In de slotronden blies ze zichzelf volledig op en haalde zelfs niet eens het podium. Tegenstandster Ehrig profiteerde van de situatie door met een tijd van 4.12.09 het wereldrecord te verbeteren. Geen wonder dat er in het DDR-kamp al aan goud werd gedacht. Ook tijdens de rit van Yvonne van Gennip, die in het vierde paar uitkwam, leek er voor Ehrig weinig aan de hand

Yvonne van Gennip krijgt van Ard Schenk het eerste exemplaar van een boek over het glorieuze sportjaar 1988. (Foto: Hedman Bijlsma)

te zijn. Bij het ingaan van de laatste ronde was Yvonne langzamer dan het Ehrig-schema. Maar Van Gennip bleek voldoende inhoud te hebben. Met haar uitstekende techniek bleef ze doorglijden en wist zelfs de toptijd van Ehrig met 0,15" te verbeteren. Yvonne deelde daarmee een beslissende klap uit. Zij bleef zich goed op het toernooi focussen om ook op de volgende twee afstanden het maximale eruit te halen. Enkele dagen later behaalde ze ook het olympisch goud op de 1500 m. Wij zullen nooit weten of de ernstige verzuring die Kania op de 3 km opliep haar weerslag had op haar 1500 m-rit. De Oost-Duitse favoriete moest in elk geval ruim 1/10 seconde toegeven op Yvonne haar tijd van 2.00.68 en dat leverde voor Kania 'slechts' zilver op. Een dag later stond de 5000 m op het programma. Yvonne liet zich op haar favoriete afstand niet verrassen en behaalde aldus in Canada drie gouden medailles.

Yvonne's prestaties zorgden voor

Een koninklijke onderscheiding voor Yvonne. (Foto: Hedman Bijlsma)

een euforische stemming in Nederland. De aankomst van de Olympische ploeg op Schiphol was al aangrijpend, haar huldiging in haar woonplaats Haarlem op de Grote Markt met ruim 35.000 belangstellenden zo mogelijk nog indrukwekkender. Haarlem lag aan haar voeten.

Het vervolg

Yvonne zag ervan af op het toppunt van haar roem de schaatsen aan de wilgen te hangen. Het volgende seizoen zorgde ze met de komst van een commerciële ploeg voor een primeur. Dat initiatief liep evenwel op de klippen (pas in 1995 tekende Rintje Ritsma voor een doorbraak van dit fenomeen). Yvonne nam in 1990 een *sabbatical* voordat zij zich voorbereidde op de Olympische Spelen te Albertville (1992). Dat vervolg liep uit op een teleurstelling. In Hindeloopen vertelde ze: "In de aanloop naar die Spelen wist ik al dat ik daar niet zou presteren. Ik kon niet meer tot het gaatje gaan. Ik deed nog wel mee, maar ik ging van start met het gevoel dat het toch niks werd." Yvonne kwam op twee afstanden uit. Werd de Olympisch kampioene van vier jaar eerder op de 3 km nog zesde, op de 1500 m haalde ze door een val niet eens de finish. En daarmee zette Yvonne van Gennip definitief een punt achter haar actieve schaatscarrière.

Gosse Blom

Yvonne – nu teamleader van de nationale langebaanselecties – wordt in Thialf geïnterviewd door Dione de Graaff. (Foto: Hedman Bijlsma)

Nieuwe aanwinsten Nieuwe aanwinsten

Herinneringsbord aan een voetreis op zee in 1929

U zult zich herinneren dat we in de vorige *Kroniek* - vijftig jaar na de strenge winter van 1963 – uitgebreid aandacht schonken aan *Schaatsenrijders en automobilisten over het bevroren IJsselmeer en de ijsvlakte van de Zuyderzee*. De beroemde winter van 1929 kwam in dat artikel ook ter sprake. In het afgelopen jaar kwam het Schaatsmuseum in bezit van een prachtig herinneringsbord aan een *Voetreis over ijs van Enkhuzen naar Stavoren en terug op 2 en 3 maart 1929*.

Gauke Bootsma kreeg een tip dat dit bord bij de finale verkoop van de complete voorraad Makkumer aardewerk en tegels door Koninklijke Tichelaar Makkum in het hemelvaartweekend 2013 over de toonbank zou gaan. 'Ik heb me onmiddellijk gemeld', aldus Gauke, 'want zo'n herinnering aan een voetreis over ijs vond ik een prachtige aanvulling op het materiaal dat we al hadden over schaats-tochten, autorally's over ijs en de tochten met de arrenslee in het verleden.' Het bord vermeldt de namen van drie voetreizigers (J.A.M. Mann, J.J. Mann en C.M. Kingma) en het gegeven dat ze de nacht doorbrachten in Makkum. (hb)

Reddingsklos met hoesje

Nieuwe aanwinsten van het Schaatsmuseum hoeven niet spectaculair te zijn. Neem bijvoorbeeld deze reddingsklos: een blok hout met een langwerpige touw. Natuurlijk bedoeld als reddingsmiddel wanneer iemand door het ijs was gezakt. De charme van deze aanwinst is dat het inventieve hoesje, dat je als een soort riem om de klos legt, ook nog aanwezig is. Op die riem staat *Hennaarderadeel No. 19*. In het museum was al een dergelijk hoesje met No. 17. Aanvankelijk veronderstelde Gauke Bootsma dat dit een Krite-aanduiding was, maar het betreft dus gewoon een inventarisnummer.

Overigens stond de oude gemeente Hennaarderadeel voor de komst van de ijswegencentrales bij de Friesche Ijsbond te boek als Krite 20.

Wie zijn ogen goed de kost geeft in het museum ziet overigens wel meer reddingsmiddelen. De Friesche Ijsbond besteedde daar in de eerste tientallen jaren van zijn bestaan veel aandacht aan. Mooiste voorbeeld is de rode trommel met reddingsmiddelen die in een van de vitrines te zien is. Die trommels werden destijds ter beschikking gesteld van de 'waterkasteleins' (de herbergen aan de doorgaande vaarwegen) en ook aan brugwachters. De hulpmiddelen werden later regelmatig door de FIJB aangevuld en ververs. (hb)

Een driedelig kaststel

Nog een aardige aanwinst uit het afgelopen jaar. Gauke Bootsma bekijkt op de foto een driedelig kaststel, dat hem op dat moment net is overhandigd. 'Dit is – zoals je ziet – Delfts blauw en ooit gemaakt door de plateelbakkerij De Klaauw. Als je zoiets krijgt aangeboden, zeg je natuurlijk geen nee.' Eigenaar was Herman Kugel, een bekende persoonlijkheid in Utrecht. 'Die man die nu bijna 90 is, heeft ook veel voor het schaatsen gedaan, onder andere het organiseren van Elfstedentochten voor schoolkinderen op de ijsbaan', aldus Gauke Bootsma. 'Een vriend van Kugel kwam ons dit kaststel brengen. Ik vind het een leuke aanwinst, ook al omdat we wel meer op dat gebied hebben. We piekeren er wel eens over om een tentoonstelling te maken met bijvoorbeeld het thema schaatsenrijden op porselein en aardewerk. (Foto: Eric den Hertog)

Een windvaan

Op het moment dat we deze woorden schrijven moest het geschenk nog een definitief plekje krijgen. 'We zitten te denken aan een plaatsje op het terras', zo zeggen vader en zoon Bootsma in koor als we het duo herinneren aan een klein voorval op de Donateursdag 2013. Op die zaterdag in april overhandigde Arnold van Ittersum - terloops in een hoekje van het museum - aan Gauke Bootsma een fraaie windvaan. Naar eigen ontwerp én eigen maaksel van deze inwoner van Mastenbroek! De man die in zijn jonge jaren ook nog verdienstelijk hardrijder was, is inmiddels al jaren lid van de verzamelkring 'De Poolster'. In de zomer van 2012 bezochten we nog een kleine expositie van een deel van zijn collectie in een museum in 's Heerenbroek. (Foto: Hedman Bijlsma)

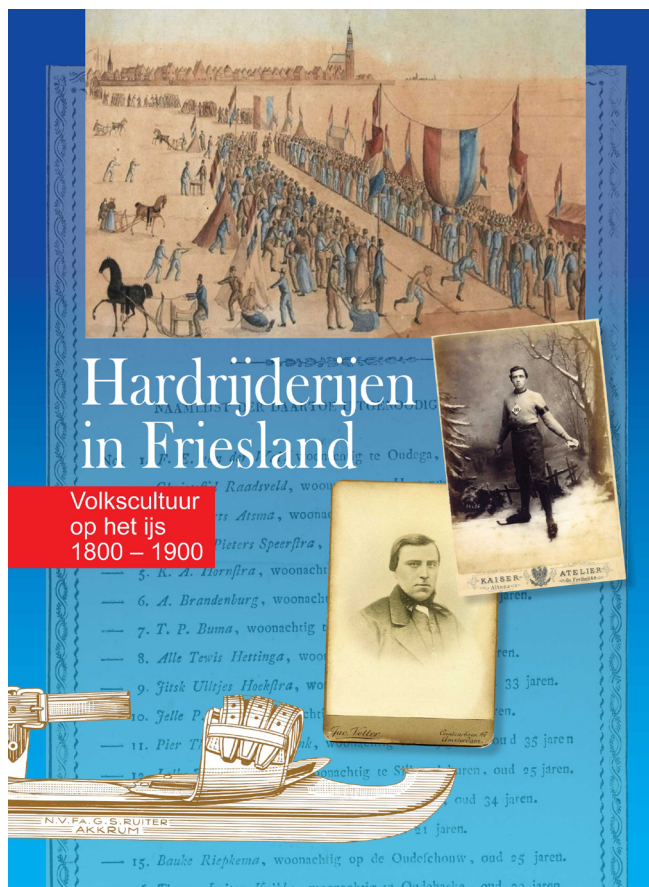

Namen gezocht

Wie staan er eigenlijk allemaal op deze groepsfoto? We gokken erop dat deze schaatsenrijders zijn gefotografeerd bij een Fries kampioenschap langebaan, bijvoorbeeld in februari 1954 in Kortezwaag. Maar misschien was het ook wel een eerdere editie in 1948 of 1950 in Heerenveen. Vanzelfsprekend herkennen we ook wel enkele rijders, zoals Jeen van den Berg en Jan Charisius. Maar - eerlijk is eerlijk - we tasten hier en daar ook in het duister. Vandaar een oproep aan onze lezers: wie helpt ons bij het oplossen van dit raadsel? Bij welke wedstrijd werd deze foto gemaakt en wie herkent een of meer rijders? Bij voorbaat dank voor de reacties uit de lezerskring.

**Nieuwe
aanwinsten
Nieuwe
aanwinsten**

Hardrijderijen in Friesland

Na vijf jaar intensief onderzoek is het boek *Hardrijderijen in Friesland - Volkscultuur op het ijs 1800 - 1900* voltooid. De titel zegt het al: in het boek van Ron Couwenhoven wordt de geschiedenis van het hardrijden op de schaats in de negentiende eeuw beschreven. Het is in samenwerking met het Eerste Friese Schaatsmuseum en met steun van Hedman Bijlsma, de bibliothecaris van het ijs, een omvangrijk werk geworden, waarin alle facetten van het kortebaanschaatsen in zijn oervorm worden beschreven.

Tal van onbekende aspecten werden boven water gehaald. Van veel negentiende-eeuwse hardrijders en hardrijdsters werden namen en antecedenten achterhaald. De vroege organisaties worden beschreven, de opkomst van de ijsclubs, de start van de hardrijderijen om grote geldprijzen en de deelnemers aan deze wedstrijden, de daarmee gepaard gaande trucs met het verdelen van de prijzengelden én de strijd daartegen.

Sociale aspecten als de spekrijderijen en de strijd tegen armoede, de trage aanleg van goede wegen - schaatsenrijders moesten zeer lang over het ijs naar hun wedstrijden - de opkomst van de spoorwegen en tal van andere verschijnselen die met de hardrijderijen te maken hadden, werden onderzocht.

Ook werden tal van mythes en legenden onderzocht en - vaak - ontmaskerd.

Voor het boek werden liefst 3600 uitslagen achterhaald. Uiteraard worden de grote kampioenen uit de negentiende eeuw beschreven, terwijl er aan deze lijst nog een aantal totaal vergeten topschaatsers kon worden toegevoegd.

Aan het boek werd medewerking verleend door het Konink-

lijk Huis Archief, Rijksmuseum, Stichting Museum de Fryske Winter, Fries Scheepvaart Museum, Sneek en Museum 'Warkums Erfskip' uit Workum.

Ook werden nazaten van toprijders als Ulbe van Dijk (Gauw), de succesvolste hardrijder uit de beschreven eeuw, Franke Annes de Jong (Oppenhuizen), Wybe de Vries (Oenkerk), Okke van den Berg (Rijperkerk) en anderen geïnterviewd. Zij stelden allemaal uniek materiaal ter beschikking voor *Hardrijderijen in Friesland - Volkscultuur op het ijs 1800 - 1900*.

Voorinschrijving

Het boek wordt uitgegeven in oktober 2014. Voorinschrijving is nu al mogelijk. Daarvoor is voor de leden van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum de speciale prijs van 27,50 euro (incl. verzendkosten) vastgesteld. Dat is een korting van liefst 12 euro op de winkelprijs.

Voor de Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum zal in oktober ook een speciale presentatie in het museum worden verzorgd, waar tegelijkertijd een expositie over de hardrijderijen in de negentiende eeuw zal worden gehouden. Het is dan ook mogelijk het boek af te halen.

Voorinschrijving à 27,50 euro door overmaking van dit bedrag op bankrekeningnr. NL55ABNA0411470078 t.n.v. stichting Archief Ron Couwenhoven, Zaandam o.v.v. Vrienden Schaatsmuseum en het adres. Verdere Info: r.couwenhoven@upcmail.nl *Hardrijderijen in Friesland* is ook te volgen op Facebook.

Een historische dag in Workum

Ron Couwenhoven ver-raste de in schaatshistorie geïnteresseerde liefhebbers vorig jaar met een klein boekje. Bezig met zijn standaardwerk over *Hardrijderijen in Friesland* in de negentiende eeuw – zie de vooraankondiging op deze pagina – presenteerde de oud-journalist als tussendoortje in eigen beheer een uitgave over ‘een historische dag in Workum’. Als vertrekpunt van een klein onderzoek koos hij een deelnemerslijst van een hardrijderij op 6 januari 1823 in Workum. De ‘Naamlijst der Personen’ bevindt zich zowel in de collectie van het Eerste Friese Schaatsmuseum als die van Museum Warkums Erfskip. Volgens Couwenhoven werd in Workum voor het eerst in de Nederlandse schaatsgeschiedenis om een geldprijs gestreden. Minutieus zocht de schrijver de profielen van de deelnemende rijders uit. Zo creëerde hij een boeiend overzicht van het startveld in een vroeg-negentiende-eeuwse hardrijderij. ‘Voor *Hardrijders in Workum* werkte hij nauw samen met het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen’, vermeldt de achtercover. Het boekje is verkrijgbaar in het museum én bij de stichting Archief Ron Couwenhoven, Zaandam. (ISBN 978-94-90492-04-5)

Museaal bezit

Het boekje over sergeant Jan Ferwerda én een huldeblijk

Het boekje *De Elfstedentocht van Jan Ferwerda* heeft in verzamelaarskringen een bijna magische klank. Gauke Bootsma en ondergetekende kennen al jaren diverse mensen binnen de Verzamelaarskring 'De Poolster' – maar ook daarbuiten – die ons regelmatig benaderen met de vraag of wij ook een tip kunnen geven hoe ze aan dat kleine boekje van 44 pagina's kunnen komen. Misschien hebt u die uitgave wel eens zien liggen in een vitrine in de Elfstedenzaal van het Schaatsmuseum. Ook Gauke heeft daar lang om moeten zoeken. Maar gek genoeg kreeg hij op enig moment binnen veertien dagen van verschillende adressen twee Elfstedenklassiekers aangeboden: *De Historische Elfstedentocht*, de bekroonde beschrijving van 'den eersten prijswinner M. Hoekstra Azn van Warga' uit 1909, én het boekje over Jan Ferwerda.

JAN FERWERDA.
 Deze week verschijnt bij den uitgever **W. A. EISMA Cz., Leeuwarden:**
De Elfstedentocht van Jan Ferwerda in 1912,
 door **IJ. v. d. SCHAFF,**
 voorwoord van **D. H. ZIJLSTRA.**
 Bevat 48 pagina's, getillustreerd. Tevens eenige wenken van Ferwerda hoe men zich moet trainen als schaatsenrijder.
 Prijs **25 cents.**

Ooit werd de laatste uitgave in januari 1913 via een advertentie in de *Leeuwarder Courant* aangekondigd. Voor de nu niet te bevatten prijs van 25 cents... Toen enkele jaren geleden via *Marktplaats.nl* een exemplaar werd aangeboden,

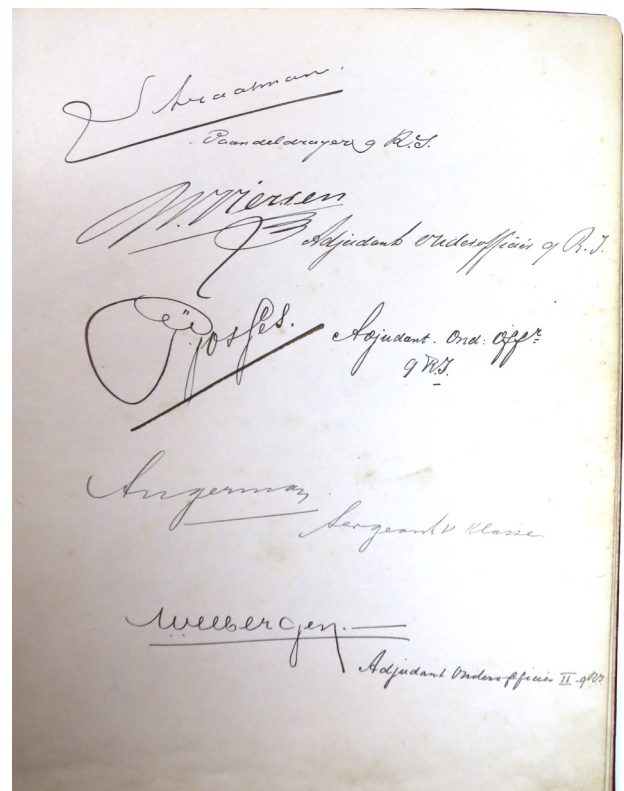
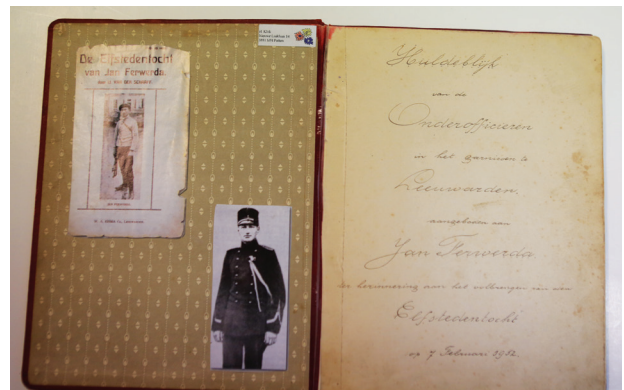
schoot de prijs binnen één à twee weken omhoog tot boven de 300 euro.

Ver voordat ik het boekje zelf ook aan de collectie kon toevoegen, intrigeerde mij altijd al die uitvoerige titel: *De Elfstedentocht van Jan Ferwerda, Sergeant bij het 9e Regiment Infanterie, en zijn strijd om de eerste plaats met den heer C.C.J. de Koning, op 7 Februari 1912.* De schrijver van dit werkstukje was - aldus de titelpagina - IJ. v.d. Schaaf, Sergeant-Majoor te Leeuwarden. Het is overigens in de ik-stijl geschreven. Met andere woorden: Ferwerda vertelt via de auteur zijn eigen verhaal over die tocht waarin hij pas door een valpartij in een grote plas water bij De Dille zijn meerdere moest erkennen in Coen de Koning. Het boekje eindigt – op verzoek van de auteur - met de *10 Geboden voor den Elfsteden-tocht* van Jan Ferwerda.

Het kan bijna niet anders of dit boekje kwam tot stand uit pure bewondering voor Ferwerda's prestatie. Zijn meerdere in de kazerne (de Sergeant-Majoor Van der Schaaf) kwam ongetwijfeld op het idee om deze heldendaad vast te leggen. Die be-

wondering straalt ook af van een ander museaal bezit. Gauke kreeg namelijk ooit via-via een soort receptieboek met op de eerste pagina de veelzeggende tekst *Huldeblijk van de Onderofficieren in het garnizoen te Leeuwarden, aangeboden aan Jan Ferwerda, ter herinnering aan het volbrengen van den Elfstedentocht op 7 Februari 1912.* Daarna volgt een aantal pagina's met handtekeningen en vanzelfsprekend rangaanduidingen van mensen werkzaam bij het 9^e Regiment Infanterie.

Die Jan Ferwerda – geboren in 1878 in Hijum – staat in de Elfstedenannalen nog tweemaal geklasseerd in de top-10. Zowel in de eerste tocht in 1909 als in de derde editie in 1917 eindigde hij op de zevende plaats. 'Hij is de enige rijder in de rijke historie van deze klassieker, die de drie eerste (N.B.: bedoeld zal zijn de eerste drie) Tochten heeft volbracht en ook nog met klinkende resultaten', zo schrijft Johannes Lolkama in *It sil heve*. Jan Ferwerda belandde via zijn militaire loopbaan uiteindelijk in Amersfoort, waar hij onder andere bestuurslid van de ijsclub werd. In die stad overleed hij in 1974 bij een ongeluk met een stadsbus. (hb)

“Wij zijn allebei gevraagd als penningmeester...”

Ineke en Jan Kooiman staan in hun woning in Warns voor een schilderij van Gosse Koopmans. (Foto: Hedman Bijlsma)

De nieuwe bestuursleden: Jan en Ineke Kooiman

Sinds kort is het bekende schaatspaar Jan en Ineke Kooiman toegetreden tot het bestuur van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum. Graag stellen wij het duo aan de donateurs voor. Hoe kun je dat beter doen dan exclusief voor deze *Kroniek* een praatje met Ineke en Jan te maken in hun fraaie woonhuis op fietsafstand van het museum.

Wonen in Friesland

Wonen die beide ex-schaatscoryfeeën dan niet meer in Zuid-Holland? Nee, een jaartje geleden is het echtpaar neergestreken in Warns, waarmee ze een jarenlange wens in vervulling zagen gaan. Jan Kooiman benadrukt dat ze zich altijd heel welkom in Friesland hebben gevoeld. ‘Allerlei dingen spelen daarin mee. Natuurlijk onze prachtige ervaringen in de Elfstedentocht van 1985 en het veelvuldig meedoen aan de Elfstedentocht op de fiets. Heel vaak kampeerden we op een camping van een oom van me in Oudemirdum. Dan deden we boodschappen in Balk en langzamerhand sloop er iets in van: wat zou het toch fijn zijn om hier te kunnen wonen.’

Volgens Ineke speelde nóg een overweging mee. ‘Jan is een boerenzoon, die altijd voor ogen had om er ooit nog eens – puur als hobby – een paar koeien op na te houden. Gezien de huizenprijzen in het westen des lands zat realisering van zo’n idee er daar niet in.’ Ineke trapte ook wel eens op de rem. ‘We hebben gewacht tot de beide zonen hun eigen stekje hadden gevonden. Voor mij was er nog een overweging: ik heb altijd fulltime gewerkt en ben nog steeds adjunct-directeur van een school in Schoonhoven.’ Toen ze er echter in slaagden hun huis in Ammerstol te verkopen en het paar heel toevallig tegen een woning in Warns aanliep, hakten ze de knoop door. ‘We wonen nu officieel in Friesland’, aldus Ineke, ‘maar we verblijven elke week drie nachten bij onze jongste zoon in Ammerstol. Want ik heb nog steeds mijn werk in Schoonhoven.’

In de bus

Ooit ontmoette het duo elkaar in de bus. Die bracht schaatsers uit de Alblasserwaard en de Krimpenerwaard naar de Jaap Edenbaan in Amsterdam en later naar de kunstijsbaan in Utrecht. Ineke van Homoet komt van origine uit Alblasserdam en had thuis wel degelijk een schaatsachtergrond. Haar vader reed Elfstedentochten. De voorman op scheepswerf Van der Giesen De Noord

Huize Kooiman. (Foto: Hedman Bijlsma)

komt zelfs voor in de Elfstedenliteratuur. 'Hij was geen geboren kampioen, maar hij had wel de interessantste voornaam van allemaal, Asueris, voor familie en bekenden Sweris', zo schrijft Dirk Vellenga in zijn prachtige boek *Een koude oorlog* over de Elfstedentocht 1954. Zo werd Ineke lid van de IJssportvereniging Alblasserwaard. Samen met leden van de schaatsclub in Vlaardingen (o.a. Rudi Liebrechts en zijn zus) ging het gezelschap regelmatig richting Amsterdam. De bus stak de Lek over en pikte vervolgens mensen op van de Schaatstrainingsvereniging Lekstreek uit de Krimpenerwaard. Daar kwam op een gegeven ogenblik ene Jan Kooiman in de bus. Een knaap met een heel andere achtergrond. 'Mijn ouders hebben elkaar in de winter van 1947 ontmoet op het ijs van de singel in Schoonhoven', vertelt Jan. 'Maar dat is het dan ook wel. In hun ogen was schaatsen geen sport. Dat was allemaal dwazigheid.' En toch ging Jan Kooiman schaatsen.

Aanvankelijk zat Ineke met haar clubleden achter in de bus. 'Wij zaten er als eersten in en ploften natuurlijk meteen op de achterbank. Jan zat voor in de bus.' Ineke weet nog precies op welk ogenblik er iets veranderde. 'Dat was toen Jan ineens opviel bij een Zuid-Hollands kampioenschap in Everdingen. Andere meiden kwamen met een krantenartikel waarin Jan werd geprezen en die maakten me er op attent dat het best een leuke jongen was.' Moeiteloos vult Jan het verhaal met de feiten aan: 'Ik versloeg toen bij de A-junioren op de 3 km Jos Valentijn. Die stond toen hoog aangeschreven.' Jan Kooiman herinnert zich nog de kop in de *Schoonhovense Courant*: "Jong talent dient zich aan". En

Jan en Ineke Kooiman als Nederlandse marathonkampioenen in 1982. (Foto: Huub Snoep)

vanaf dat moment sloeg er dus een vonk over.

Hoogtepunt

In de daaropvolgende jaren schaatste het jonge koppel (en later echtbaar) naar een reeks fraaie klasseringen. Ineke staat al jaren derde in het *Marathonklassement kunstijs allertijden* met liefst 52 overwinningen. Jan staat ook in de top-10 met 31 zeges. Beiden wonnen nationale marathontitels en de KNSB-Cup. Ook waren ze actief op de langebaan (Ineke deed in 1983 zelfs mee aan het EK). Toch identificeert het grote publiek hun namen in de eerste plaats met de Elfstedentocht. Opvallend genoeg krijg ik twee verrassende antwoorden bij de vraag naar het hoogtepunt in hun schaatscarrières. 'Natuurlijk telt die derde plaats in de Elfstedentocht 1985', zegt Ineke. 'Al had er toen veel meer in gezeten als je bedenkt dat ik vier dagen eerder op de Rottemeren eerste werd op de 200 km en in maart ook de snelste vrouw was op de 200 km in Finland.' Wegens zwangerschap ontbrak Ineke bij de Tocht der Tochten in 1986. 'Maar mijn grootste prestatie is toch het rijden van het werelduurrecord in maart 1982 geweest. Naar zoiets leef je helemaal toe. Je moet het ook in je eentje doen. 'Het schaatsjaarboek van dat jaar vertelt dat Ineke Kooiman-van Homoet op zondagavond 7 maart 1982 op De Uithof in Den Haag in één uur een afstand aflegde van 33 km en 837,71 m. Ze verbeterde daarmee het bestaande record van Lenie van der Hoorn met iets meer dan 2,5 km. 'Ik kon altijd rekenen op een geweldige medewerking van de collega's van de school en dan is het prachtig dat je – ook naar de leerlingen toe – zulke prestaties kunt leveren.'

Frappant genoeg draagt Jan Kooiman een zelfde hoogtepunt aan. 'Ik word in gesprekken altijd herinnerd aan die vierde plaats in de Elfstedentocht 1985 en aan het kopwerk dat ik het jaar daarop deed toen ik uiteindelijk zesde werd. Maar voor mij telt vooral dat werelduurrecord in maart 1983 in Inzell. 'Jan glimt nog als hij denkt aan die prestatie én aan de voorbereiding ('het alleen doen'). Na een uur schaatsen noteerden de juryleden 38 km en 558,45 m, een record dat pas werd bijgesteld toen de overdekte banen kwamen. 'In Inzell moesten we toen de baan voor die recordaanval huren. Maar na afloop kwam de baandirecteur Gerd Zimmer-

'Wat willen die mensen met die zoi', vroeg Jan Kooiman zich tevoren af. Om bij de opening in 1991 te ontdekken dat de mensen in Hindeloopen er een fraaie expositie van hadden gemaakt. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

mann onmiddellijk naar me toe met een prachtige reactie. “Fabulhaft. Kein Geld”, zei hij toen.”

Tentoonstelling en opening

In 1991 werden Jan en Ineke door bestuurslid Henk Mostert namens het Schaatsmuseum benaderd of ze in Hindeloopen een tentoonstelling mochten maken van hun prijzen en –attributen. ‘Aanvankelijk dacht ik: wat willen die mensen met die zoi’, vertelt

Jan. Later schaamde ik me daar diep voor toen ik zag hoe fraai ze die expositie hadden ingericht.’ Bij die gelegenheid opende de kleine Erik-Jan Kooiman – nu 27 jaar en voortreffelijk marathonschaatser in het A-peloton – de koffie- en thee-schenkerij. En Jan zelf ‘schaatste’ de deur open naar de toen splinternieuwe Elfstedenzaal. ‘We hebben ons daar vanaf dat moment altijd vreselijk welkom gevoeld. En je krijgt automatisch diep respect voor de familie Bootsma. Hoe die mensen altijd voor het museum in touw zijn en voor hun geweldige gastvrijheid.’

Penningmeester.

En nu dus in het bestuur van de Vriendenclub. ‘Ja, wij zijn allebei gevraagd als penningmeester’, zegt een lachende Jan Kooiman. Om er meteen aan toe te voegen, dat er op papier (bij de Kamer van Koophandel bijvoorbeeld) één penningmeester is en dat is Ineke Kooiman-van Homoet. Het duo is bezig de boedel van George Schweigmann over te nemen. ‘Een keurige administratie in een prachtig handschrift’, aldus Ineke. ‘Maar wij gaan nu natuurlijk op de computertoer.’ Een verder voornemen is om energie te steken in het benaderen van mensen. ‘We zien bijvoorbeeld dat er donateurs zijn die niet betaald hebben. Die mensen zullen we ongetwijfeld belen.’

Hedman Bijlsma

Schweigmann blijft adviseur

Hij wordt – naar we hopen – in de loop van dit jaar 90, maar dat betekent nog niet dat de dagen van George Schweigmann geteld zijn. ‘Als bestuurslid/adviseur van onze Vriendenclub blijft hij gewoon meedraaien’, vertelt Gauke Bootsma. Vanaf de oprichting van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum Hindeloopen op 16 februari 1998 was Georgus Hermanus Josephus Schweigmann penningmeester. ‘Ik heb ‘m voor het eerst goed leren kennen toen ik werd uitgenodigd voor een reünie in 1993 van toerrijders uit de Elfstedentocht 1963, die Schweigmann samen met de winkeliersvereniging in de Prinsentuin in Leeuwarden organiseerde. Onze samenwerking is in de loop van de tijd uitgegroeid tot een hechte vriendschap’, zegt Gauke Bootsma. ‘Die man wist zoveel en gaf prachtige tips voor het museum. Hij kende allerlei wegen naar mensen toe en via hem hadden we toen ook een korte lijn met de Elfstedenvereniging. Zijn kennis willen we – ook nu hij stopt met het penningmeesterschap – graag zo lang mogelijk benutten.’ (hb)

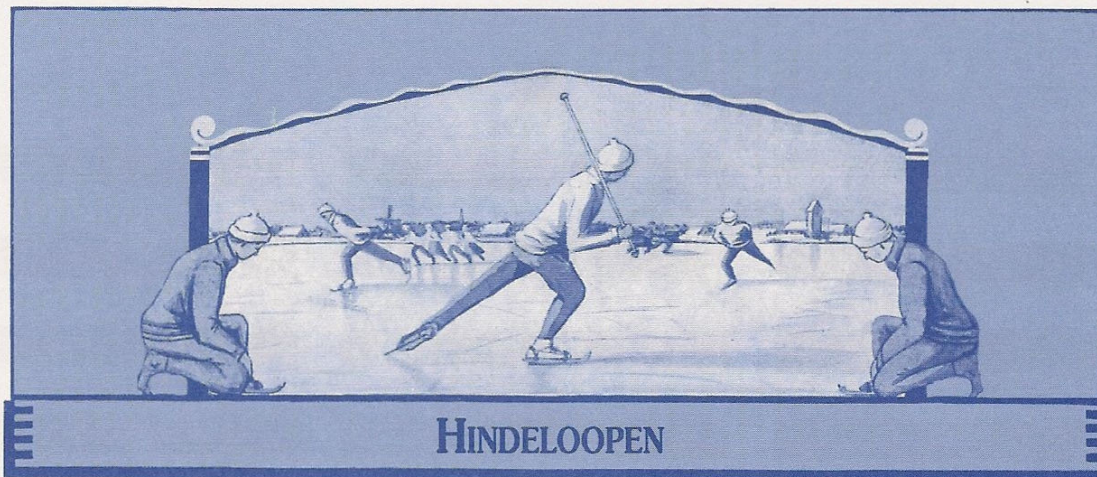
Gauke Bootsma wordt op 19 juni 1993 in de Prinsentuin in Leeuwarden toegesproken door George Schweigmann (links). Rechts staat Wim Hartung die ter gelegenheid van een reünie van toerrijders in Elfstedentocht zijn uitgave ‘De Elfstedentocht 1963 - het verhaal van 69 doorzetters’ presenteert. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

colofon

Uitgave:	Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum - 2014
Samenstelling en redactie:	Hedman Bijlsma en Gosse Blom
Tekst:	Hedman Bijlsma, Gosse Blom en Pieter Bult
Foto's:	Collectie Eerste Friese Schaatsmuseum, Aly Bijlsma, Hedman Bijlsma, Gosse Blom, Grietje Bootsma, Eric den Hertog, Huub Snoep en Bennie van der Weide
Lay-out:	Hedman Bijlsma en Wilson Numan
Druk en afwerking:	Boekenmaker.nl, Krommenie

© Copyright. Alle rechten voorbehouden. Overname van (delen van) artikelen en/of afbeeldingen uitsluitend met schriftelijke toestemming van de Stichting, c.q. de redactie, en alleen met uitdrukkelijke bronvermelding.

STICHTING VRIENDEN VAN HET EERSTE FRIESE SCHAATSMUSEUM

Het museum is in 1993 onderscheiden met de KNSB Van Helomaprijs, een waardering voor werkers buiten de ijsbaan.

GIFT/SCHENKING

Ook de **Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum** heeft te maken met beperkte financiële middelen om de jaarlijkse activiteiten in en rondom het schaatsmuseum draaiende te houden. Dit betekent dat er vaak een beroep moet worden gedaan op de inventiviteit van het Stichtingsbestuur.

In de afgelopen 30 jaar hebben diverse schaatsliefhebbers een spontane ondersteuning gegeven door het schenken en/of gratis in bruikleen stellen van allerlei verzamelingen/attributen.

Sinds 2010 is er naast het donateurschap (zie onderstaande gegevens) ook de mogelijkheid om een gift te storten op **rekening NL80 FRBK 0298 3196 32** t.n.v. Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum. Daarmee kunnen activiteiten voorlopig weer worden gewaarborgd.

DONATEUR

De **Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum** stelt zich ten doel het Eerste Friese Schaatsmuseum met zijn unieke collectie - waarin o.a. opgenomen de Elfstedentochten-presentatie en de grootste schaatsverzameling ter wereld - te steunen.

Tussen de klúnsteiger bij de ingang van het museum tot en met de finishvlaggen bij de uitgang bevindt zich een bijzondere verzameling schaatsen; originele werkplaatsen voor houtbewerking; historische gegevens; winterdecors; een smederij en steeds wisselende exposities: van ijsplezier tot schoonrijden; van merentochten tot de technische ontwikkeling van de klapschaats.

Als donateur van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum heeft u tijdens de openingsuren - op vertoon van uw lidmaatschapskaart - altijd gratis toegang tot het museum. Bovendien is er jaarlijks een ledendag met interessante sprekers.

U ontvangt eenmaal per jaar onze *Schaatsmuseum Kroniek*.

Er zijn drie mogelijkheden om donateur te worden van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum:

Persoonlijk donateur	tegen een minimum bedrag van € 15,- per jaar
Gezinsdonateur	tegen een minimum bedrag van € 25,- per jaar
Bedrijfsdonateur	tegen een minimum bedrag van € 75,- per jaar

Aanmelding: Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum
Kleine Weide 1-3, 8713 KZ Hindeloopen

Tel: 0514-521683

Fax: 0514-521218

Email: info@schaatsmuseum.nl

Website: www.schaatsmuseum.nl

Antwoordnummer 820, 8700 WD Hindeloopen (postzegel niet nodig)

Eerste Friese
Schaatsmuseum
Kleine Weide 1-3
8713 KZ Hindeloopen
Tel. 0514 - 521683